

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ’ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ”**

Харків
2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ’ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ”**

(галузь знань 08 “Право”,
спеціальність 081 “Право”,
другий (магістерський) освітній рівень)

для студентів V курсу
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Харків
2016

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни “Кваліфікація злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг” (галузь знань 08 “Право”, спеціальність 081 “Право”, другий (магістерський) освітній рівень) для студентів V курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. М. Киричко та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 75 с.

У к л а д а ч і: В. Я. Тацій,
В. І. Тютюгін,
В. М. Киричко,
Ю. В. Гродецький,
О. Е. Радутний,
С. В. Гізімчук,
О. В. Зайцев

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 3 від 16.03. 2016 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна “Кваліфікація злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг” призначена для поглибленого вивчення злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг. Така необхідність обумовлена великою кількістю змін, внесених останнім часом до Кримінального кодексу України (далі – КК) щодо цих злочинів, а також численними вадами законодавчих новел, які створили значні труднощі як для науковців, так і для практичних працівників у визначенні правильного змісту нових кримінально-правових норм і приписів, їх тлумаченні і застосуванні на практиці. Крім того, така необхідність зумовлена посиленням боротьби з цими злочинами на практиці, особливо це стосується корупційних і пов’язаних з корупцією злочинів.

Дана дисципліна вивчається протягом семестру на V курсі Інституту прокуратури та кримінальної юстиції і забезпечується згідно з програмою читанням лекцій (16 год), проведенням практичних занять (практикумів) і колоквиумів (14 год), самостійною роботою студентів (60 год), наданням консультацій і закінчується складанням іспиту.

Навчально-методичний посібник структурно включає в себе плани, завдання, методичні рекомендації та літературу з шести тем для проведення трьох колоквиумів і чотирьох практикумів, а також перелік питань для підготовки до іспиту.

При підготовці до колоквиумів і практикумів необхідно насамперед звертатись до переліку питань, які зазначені з кожної теми в певній послідовності, поєднанні і конкретизації, що сприяє більш повному і точному засвоєнню законодавчих і теоретичних положень. Тому при вивченні кожної теми доцільно керуватись цим переліком, а також методичними рекомендаціями, що стосуються кожного питання окремо. Такі рекомендації поєднують в собі як поради щодо послідовності дій з вивчення певних положень чи опрацювання матеріалів, так і окремі настанови щодо правильного вирішення складних питань теми або щодо врахування дискусійного характеру окремих питань.

Для вивчення кожної теми окремо надано перелік літератури та матеріалів судової практики, який необхідно

використовувати разом із переліком літератури до всіх тем, наведеного після останньої теми. Додатково можуть бути використані й інші наукові роботи та матеріали судової практики, які можна відшукати самостійно в бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Інтернеті чи іншим шляхом.

При підготовці до практикумів необхідно у письмовому виді вирішити практичні завдання, в яких описані діяння, що підлягають кримінально-правовій кваліфікації. При цьому слід спочатку запропонувати рішення виходячи з фактичних даних, зазначених у завданні, сприймаючи їх як вже встановлені і не доповнюючи чи змінюючи їх, а також навести відповідну аргументацію на підтвердження правильності запропонованого рішення. Слід завжди пам'ятати, що оскільки йдеться про кримінально-правову кваліфікацію діянь, то основними аргументами повинні виступати приписи КК, а додатковими – теоретичні положення і матеріали практики. Разом з тим обмеженість фактичних даних у деяких випадках потребує варіантних рішень, залежних від припустимого додаткового встановлення фактичних даних.

Вивчення багатьох складних питань зумовлює необхідність системної організації проведення занять. Зокрема, ефективним засобом прискорення розгляду питань може виступати призначення основного доповідача з кожного питання теми з наданням йому можливості виступити з короткою реферативною доповіддю.

Оцінка рівня знань студентів здійснюється з урахуванням загальної кількості балів, отриманих ними за результатами самостійної роботи при підготовці та проведенні колоквиумів і практикумів (до 40 балів), та складання іспиту (до 60 балів).

Вивчення навчальної дисципліни “Кваліфікація злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг” надає студентам можливість вивчити питання кваліфікації зазначених злочинів більш повно і поглиблено порівняно з навчальною дисципліною “Кримінальне право України”. Отримані знання є запорукою правильної кваліфікації зазначених злочинів у майбутній практичній діяльності юриста.

Т е м а 1. Поняття, види, принципи і значення кваліфікації злочинів. Загальні та спеціальні правила кваліфікації злочинів

(к о л о к в і у м)

Питання

1. Поняття кваліфікації злочинів. Фактична і юридична підстави кваліфікації злочинів.

2. Види кваліфікації злочинів. Офіційна і неофіційна кваліфікація злочинів.

3. Принципи кваліфікації злочинів.

4. Значення правильної кваліфікації злочинів. Значення роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, висновків Верховного Суду України і судової практики для правильної кваліфікації злочинів.

5. Склад злочину як юридична підстава кваліфікації злочинів.

6. Кваліфікація злочинів за наявності кваліфікуючих ознак складу злочину.

7. Особливості кваліфікації злочинів при бланкетних диспозиціях закону про кримінальну відповідальність.

8. Оціночні поняття та їх значення для правильної кваліфікації злочинів.

9. Кваліфікація злочинів з урахуванням стадій вчинення злочину.

10. Кваліфікація злочинів, вчинених у співучасті. Особливості кваліфікації злочинів, вчинених організованими злочинними об'єднаннями.

11. Кваліфікація повторності злочинів. Відмінність вчинення злочину повторно від продовжуваного злочину.

12. Кваліфікація сукупності злочинів.

13. Співвідношення сукупності, повторності і рецидиву злочинів.

14. Правила кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм.

15. Особливості кваліфікації складених злочинів.

Методичні рекомендації

При вивченні першого питання слід виходити з того, що в науці кримінального права є різні визначення поняття кваліфікації злочинів. Однак в основі їх є два положення: 1) сутність процесу кваліфікації злочинів полягає у встановленні в конкретному суспільно небезпечному діянні всіх ознак складу злочину, передбаченого КК; 2) висновок про наявність певного складу злочину потребує обов'язкової вказівки на відповідну статтю (статті, частину та пункт статті) та формулювання виду вчиненого злочину. При кваліфікації злочину важливо розрізнити сукупність ознак, які характеризують фактично вчинене діяння (фактичну підставу), і сукупність обов'язкових ознак певного складу злочину (юридичну підставу). Саме поняття кваліфікації злочинів слід відрізнити від більш широкого поняття кримінально-правової кваліфікації, яке охоплює собою також кваліфікацію інших діянь, передбачених КК.

При розгляді другого питання основну увагу слід зосередити на осмисленні тих видів кваліфікації злочинів, виділення яких має важливе практичне значення. Зокрема, необхідно з'ясувати особливості офіційної кваліфікації злочинів, які стосуються визначення кола суб'єктів кваліфікації, законодавчої регламентації самого процесу кваліфікації злочинів та закріплення висновків у відповідних офіційних документах. У зв'язку з цим правильне вирішення питань щодо офіційної кваліфікації злочинів можливе лише за умови дотримання як власне норм кримінального права, так і кримінально-процесуальних приписів, передбачених КПК України.

Вивчення принципів кваліфікації злочинів (третє питання) потрібно починати зі з'ясування самого їх поняття та його співвідношення із поняттям принципів кримінальної відповідальності особи. Останні стосуються також вирішення питань щодо форм кримінальної відповідальності та покарання за злочини. Серед різних принципів кваліфікації злочинів, які виділяються в науці кримінального права, основну увагу слід звернути на такі практично важливі принципи, як: законність,

об'єктивність, точність, повнота, вирішення спірних питань на користь особи, діяння якої кваліфікується, недопустимість подвійного інкримінування.

При осмисленні значення правильної кваліфікації злочинів (четверте питання) необхідно брати до уваги різні його практичні аспекти, серед яких в першу чергу її значення для успішного вирішення питань щодо боротьби зі злочинністю, надання правильної соціальної оцінки злочинному діянню, забезпечення конституційних прав і свобод людини. Для правильної кваліфікації злочинів важливе значення мають роз'яснення Пленуму Верховного Суду України і судова практика. Однак зазначені роз'яснення мають лише рекомендаційний характер. Обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень та судів України є лише правові висновки Верховного Суду України, викладені в його ухвалах, прийняті відповідно до приписів ст. 458, ч. 2 ст. 455, ч. 2 ст. 456 КПК України.

При вивченні складу злочину як юридичної підстави кваліфікації злочинів (п'яте питання) насамперед потрібно з'ясувати його елементи і ознаки та їх співвідношення, навчитись правильно самостійно визначати сукупність обов'язкових ознак складу злочину (до неї входять ознаки, передбачені не тільки Особливою, а й Загальною частинами КК). Далі необхідно запам'ятати послідовність аналізу складу злочину, яка сама по собі є важливою умовою правильної кваліфікації, а також засвоїти спеціальні правила кваліфікації злочинів за ознаками об'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторін, суб'єкта злочину. Зокрема, це стосується особливостей кваліфікації за наявності у складі злочину декількох об'єктів, впливу на кваліфікацію законодавчих конструкцій об'єктивної сторони та форм вини, особливостей кваліфікації триваючих злочинів та злочинів зі спеціальним суб'єктом.

При розгляді шостого питання про кваліфікацію злочинів за наявності кваліфікуючих ознак складу злочину необхідно виходити з того, що йдеться про такі передбачені статтями Особливої частини КК ознаки, які вказують на обставини, що обтяжують кримінальну відповідальність особи, і

таким чином виступають засобом законодавчої диференціації кримінальної відповідальності. При кваліфікації злочинів відображаються всі кваліфікуючі ознаки, наявні у фактично вчиненому діянні, і всі вони мають юридичне значення для диференціації відповідальності особи, однак кінцева формула кваліфікації залежить від того, чи передбачені такі ознаки однією частиною статті КК чи різними. В останньому випадку кінцева кваліфікація здійснюється за частиною статті КК з найбільш обтяжуючими обставинами.

Вивчення особливостей кваліфікації злочинів при бланкетних диспозиціях закону про кримінальну відповідальність (сьоме питання) слід починати зі з'ясування особливостей бланкетних диспозицій, які обумовлюють особливості кваліфікації злочинів. Зокрема, основна особливість таких диспозицій полягає в тому, що в них законодавець певні ознаки складу злочину формулює таким чином, що для розкриття їх змісту відсилає до інших нормативних актів, які не є законами про кримінальну відповідальність. Тому при кваліфікації обов'язковим є звернення до змісту таких нормативних актів, встановлення його в конкретному діянні і посилання на відповідні статті (пункти, параграфи) таких актів.

При розгляді восьмого питання, яке стосується оціночних понять та їх значення для правильної кваліфікації злочинів, насамперед важливо правильно осмислити особливість оціночних понять як таких. Зокрема, вона полягає в тому, що законодавець використовує такі ознаки, визначення змісту яких поставлено у залежність від оцінки конкретних обставин справи особою, яка кваліфікує злочин. Така оцінка, як правило, стосується ступеня суспільної небезпечності злочинного діяння та тяжкості його наслідків. Тому при кваліфікації таких злочинів обов'язковою є вказівка на ті обставини та фактори, які враховувалися при вирішенні питання про наявність в конкретному випадку змісту відповідного оціночного поняття.

Вивчення дев'ятого питання, яке стосується кваліфікації злочинів з урахуванням стадій вчинення злочину, включає в себе з'ясування особливостей кваліфікації готування до

злочину, закінченого і незакінченого замаху на злочин, а також закінченого злочину. Зокрема, важливо з'ясувати, в яких випадках необхідне та чим обумовлене обов'язкове посилання при кваліфікації злочину на ст. 14 або 15 КК, а також особливості вирішення питання про стадії при вчиненні злочинів з матеріальним, формальним та усіченим складами, а також триваючих та продовжуваних злочинів.

Розв'язуючи десяте питання, слід зосередитися на загальних правилах кваліфікації дій співучасників, зазначених у ст. 29 і 31 КК, з'ясувати особливості кваліфікації злочинів залежно від форм вчинення злочинів, зокрема, це стосується вчинення злочину групою осіб або за попередньою змовою групою осіб. На окрему увагу заслуговує питання про особливості кваліфікації злочинів, вчинених організованими злочинними об'єднаннями. При його вивченні необхідно засвоїти зміст ст. 30 КК, а також основні правила кваліфікації, що містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" від 23 грудня 2005 р. № 13.

При розгляді одинадцятого питання слід правильно засвоїти ознаки повторності, передбачені у ст. 32 КК. У зв'язку з цим важливо ознайомитись з постановою Пленуму Верховного Суду України "Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки" від 4 червня 2010 р. № 7, в якій роз'яснені такі додаткові ознаки повторності, як неодноразове вчинення злочинів та неодноразовість виникнення умислу. Остання ознака відрізняє повторний злочин від продовжуваного, при вчиненні якого реалізується єдиний злочинний намір, що виникає до першого діяння. Далі необхідно вивчити особливості кваліфікації повторності тотожних злочинів: 1) у випадках, коли повторність є кваліфікуючою ознакою (з урахуванням роз'яснення, наведеного у п. 9 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7); 2) у випадках, коли повторність не є кваліфікуючою ознакою. Особливості кваліфікації однорідних злочинів доцільно розглядати при вивченні тринадцятого питання.

При вивченні дванадцятого питання, яке стосується кваліфікації сукупності злочинів, спочатку потрібно добре засвоїти її ознаки (ст. 33 КК) та їх відмінність від ознак повторності злочинів (ст. 32 КК). Основною особливістю кваліфікації сукупності злочинів є обов'язковість окремої кваліфікації кожного злочину. Разом з тим слід враховувати існування певних особливостей кваліфікації, пов'язаних із конкретизацією змісту законодавчих ознак сукупності злочинів, що відображено у п. 8 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7.

При аналізі співвідношення сукупності, повторності і рецидиву злочинів (тринадцяте питання) необхідно виходити з того, що кожна з цих форм множинності злочинів має специфічний кримінально-правовий зміст, визначений відповідно у ст. 32, 33 і 34 КК, і деякі з цих форм не виключають одна одну. Тому вчинення особою двох або більше злочинів може утворювати сукупність і повторність, повторність і рецидив. Ці положення бажано засвоїти на конкретних прикладах, до яких відносяться і випадки кваліфікації повторності однорідних злочинів.

Вивчення правил кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм (чотирнадцяте питання) потрібно починати зі з'ясування поняття конкуренції норм, при якій один злочин одночасно підпадає під ознаки декількох норм КК, та її відмежування від поняття колізії норм, яке вказує на існування суперечності між кримінально-правовими нормами як такими. Далі необхідно засвоїти правила кваліфікації конкуренції: 1) загальної та спеціальної норм; 2) цілого і частин; 3) спеціальних норм: а) з обтяжуючими обставинами, б) з пом'якшуючими обставинами, в) з пом'якшуючими і обтяжуючими обставинами.

При розгляді п'ятнадцятого питання, яке стосується особливостей кваліфікації складених злочинів, потрібно виходити з того, що складений злочин визнається таким тому, що він визначений законодавцем із двох чи більше злочинних діянь. Тому питання про його кримінально-правову оцінку необхідно вирішувати з урахуванням того, наскільки охоплюється складом цього злочину певне діяння, а також з

урахуванням змісту санкцій відповідних статей (частин статей) Особливої частини КК. Детальніше ці особливості кваліфікації складених злочинів визначені в зазначеній постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7.

Список літератури та матеріалів судової практики

Бурчак Ф. Г. Кваліфікація преступлений / Ф. Г. Бурчак. – 2-е изд., доп. – Киев: Политиздат Украины, 1985. – 120 с.

Бурчак Ф. Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву / Ф. Г. Бурчак. – Киев: Наук. думка, 1969. – 216 с.

Горностай А. В. Кримінальна відповідальність за замах на злочин : монографія / А. В. Горностай. – Харків: Юрайт, 2013. – 232 с.

Зінченко І. О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання : [монографія] / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін; за заг. ред. В. І. Тютюгіна. – Харків: ФІНН, 2008. – 336 с.

Зінченко І. О. Одиначні злочини: поняття, види, кваліфікація : [монографія] / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін. – Харків: ФІНН, 2010. – 256 с.

Кадников Н. Г. Кваліфікація преступлений и вопросы судебного толкования / Н. Г. Кадников. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: ИД “Юриспруденция”, 2009. – 256 с.

Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. – Харків: Право, 2016. – 356 с.

Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – Київ: Істина, 2010. – 430 с.

Колосовский В. В. Квалификационные ошибки / В. В. Колосовский. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2006. – 157 с.

Корнеева А. В. Теоретические основы квалификации преступлений : учеб. пособие / А. В. Корнеева; под ред. А. И. Рабога. – Москва: ТК Велби, Проспект, 2006. – 176 с.

Костарева Т. А. Квалифицирующие обстоятельства в уголовном праве (понятие, законодательная регламентация,

влияние на дифференциацию ответственности) / Т. А. Костарева. – Ярославль: ЯрГУ, 1993. – 234 с.

Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Юрист, 1999. – 304 с.

Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений: лекции по спецкурсу “Основы квалификации преступлений” / Н. Ф. Кузнецова; науч. ред. и предисл. В. Н. Кудрявцева. – Москва: Городец, 2007. – 336 с.

Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко; за ред. Є. М. Моїсєєва та О. М. Джужі, наук. ред. І. А. Вартильська. – 2-ге вид., переробл. – Київ: КНТ, 2007. – 300 с.

Куринов Б. А. Научные основы квалификации преступлений / Б. А. Куринов. – Москва: МГУ, 1984. – 184 с.

Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О. К. Марін. – Київ: Атіка, 2003. – 224 с.

Марітчак Т. М. Помилки у кваліфікації злочинів / Т. М. Марітчак. – Київ: Атіка, 2004. – 188 с.

Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину : монографія / Н. В. Маслак. – Харків: Право, 2010. – 232 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової каліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ: Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

Назаренко Г. В. Теоретические основы квалификации преступлений : учеб. пособие / Г. В. Назаренко, А. И. Ситникова. – Москва: Юрлитинформ, 2010. – 152 с.

Наумов А. В. Законы логики при квалификации преступлений / А. В. Наумов, А. С. Новиченко. – Москва: Юрид. лит., 1978. – 104 с.

Новицький Г. В. Поняття і форми співучасті у злочині за кримінальним правом України : наук.-практ. посіб. / Г. В. Новицький. – Київ: Вища шк., 2011. – 96 с.

Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава / М. І. Панов // Право України. – 2012. – № 8. – С. 249–261.

Панов М. І. Кваліфікація злочинів при бланкетній диспозиції закону про кримінальну відповідальність / М. І. Панов // Право України. – 2010. – № 9. – С. 47–55.

Правила кримінально-правової кваліфікації у постановах Пленуму Верховного Суду України : практ. посіб. – Харків: Фінарт, 2012. – 196 с.

Рарог А. И. Квалификация преступлений по субъективным признакам / А. И. Рарог. – Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002. – 304 с.

Семернева Н. К. Квалификация преступлений (части Общая и Особенная) : научно-практ. пособие / Н. К. Семернева. – Москва: Проспект; Екатеринбург: Изд. дом “Урал. юрид. акад.”, 2011. – 296 с.

Тарарухин С. А. Квалификация преступлений в следственной и судебной практике. / С. А. Тарарухин. – Киев: Юринком, 1995. – 208 с.

Тихий В. П. Стадії вчинення злочину: конспект лекцій / В. П. Тихий. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 1996. – 30 с.

Ус О. В. Відповідальність за підбурювання до злочину : навч. посіб. / О. В. Ус. – Харків: Право, 2008. – 260 с.

Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 1. – С. 2–6.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Там же. – 2010. – № 7. – С. 6–10.

Т е м а 2. Загальні положення щодо кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

(к о л о к в і у м)

Питання

1. Поняття, система і види злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

2. Загальна характеристика змін, внесених до КК, які стосуються злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

3. Ознаки родового та безпосередніх об'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, їх значення для кваліфікації цих злочинів.

4. Форми злочинних діянь, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зв'язок між діянням винної особи і повноваженнями службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, та його значення для кваліфікації злочинів.

5. Загальна характеристика суспільно небезпечних наслідків та законодавчих конструкцій об'єктивної сторони у складах злочинів, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

6. Правила визначення одного неоподатковуваного мінімуму доходів громадян та його застосування при кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

7. Загальна характеристика суб'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

8. Загальна характеристика суб'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

9. Поняття та види службових осіб. Поняття службової особи юридичної особи приватного права.

10. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Правові засади визнання осіб такими, що надають публічні послуги.

11. Поняття корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Ознаки, за наявності яких злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, визнаються корупційними або пов'язаними з корупцією.

12. Міжнародні договори України про відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією правопорушення та їх кримінально-правове значення.

Методичні рекомендації

Вивчення першого питання необхідно починати зі з'ясування поняття злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Для правильного розуміння важливо враховувати те, що відповідальність за злочини, вчинювані у такій сфері, передбачена в різних розділах Особливої частини КК, однак до Розділу XVII законодавець включив лише ті з них, у складах яких основним об'єктом виступають відносини у зазначеній сфері. Виходячи з цього при осмисленні системи таких злочинів слід звернути увагу як на системні зв'язки статей Розділу XVII з іншими статтями КК (зокрема на існування співвідношення загальної та спеціальної норм), так і на системні зв'язки між нормами, включеними до цього розділу. Для відображення останніх доцільно використати класифікацію таких злочинів за певним критерієм, яка включає як види злочинів, так і взаємозв'язки між ними.

Актуальність другого питання обумовлена великою кількістю законодавчих змін, які стосувалися злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, що ускладнило вирішення питань їх кваліфікації. Тому важливо з'ясувати, коли відбулись такі зміни,

в чому полягає їх основний зміст та які основні тенденції розвитку законодавства щодо таких злочинів. Зокрема, потребують особливої уваги зміни, внесені до КК законами України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI, від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI, від 18 квітня 2013 р. № 221-VII і № 222-VII, від 21 лютого 2014 р. № 746-VII, від 13 травня 2014 р. № 1261-VII, від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII та № 1700-VII, від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII, від 16 липня 2015 р. № 629-VIII, від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII.

При розгляді третього питання слід виходити із загальної класифікації об'єктів злочину і з'ясувати ознаки родового та безпосередніх об'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Правильне осмислення особливостей суспільних відносин, які виступають такими об'єктами, та їх структури має важливе значення для розуміння характеру суспільної небезпечності злочинних посягань на ці об'єкти, правильної кваліфікації таких злочинів. Потребує уваги і питання про співвідношення розглядуваних складів злочинів зі складами злочинів, в яких такий об'єкт займає місце додаткового об'єкта.

При вивченні четвертого питання обов'язково слід звернути увагу на форми злочинних діянь, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема тих, які можуть вчинюватись лише у формі дій або в будь-якій формі (дій чи бездіяльності). Далі необхідно правильно осмислити зв'язок між діянням винної особи і повноваженнями службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, який характеризує зазначені злочини і має важливе значення для їх кваліфікації. При цьому слід мати на увазі, що такий зв'язок по-різному відображений законодавцем у складах злочинів, тому важливо відшукати у статтях КК ті ознаки, які вказують на такий зв'язок.

Вивчення доцільно розпочати із узагальненої характеристики законодавчих конструкцій об'єктивної сторони у складах злочинів, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Тобто йдеться про виділення матеріальних, формальних і

усічених складів злочинів. Необхідно розкрити особливості законодавчого рішення щодо суспільно небезпечних наслідків у матеріальних складах злочинів, зокрема це стосується уніфікованого їх формулювання та визначення шкоди в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян. У зв'язку з останнім слід враховувати, що поняття істотної шкоди і тяжких наслідків частково мають оціночний характер, а в науці кримінального права висловлені різні погляди щодо визначення змісту цих понять.

При розгляді шостого питання слід враховувати два аспекти. По-перше, це основне правило застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Воно полягає в тому, що застосовується той неоподатковуваний мінімум, який діяв на момент вчинення злочинного діяння (дії або бездіяльності) незалежно від того, коли злочин був розкритий. По-друге, це правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, які були різними: а) з 1 вересня 2001 р. до 1 січня 2004 р. розмір визначався на підставі указів Президента України від 21 листопада 1995 р. № 1082/95 і від 25 серпня 1996 р. № 762/96; б) з 1 січня 2004 р. до 1 січня 2011 р. розмір визначався на підставі Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб” від 22 травня 2003 р. № 889-VI; в) з 1 січня 2011 р. розмір визначається на підставі Податкового кодексу України (див. перехідні та прикінцеві положення, а також ст. 169). Необхідно засвоїти зміст цих правил, а також особливості застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації продовжуваного злочину.

При вивченні сьомого питання насамперед необхідно звернути увагу на законодавче вирішення питання про форму вини в злочинах, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зокрема слід виділити: а) злочини, які вчинюються лише з прямим умислом; б) злочини, в яких можлива змішана форма вини; в) особливості форми вини у складі службової недбалості (ст. 367 КК). Слід з'ясувати значення для кваліфікації

зазначених злочинів мотиву та мети їх вчинення.

При розгляді восьмого питання важливо осмислити той факт, що суб'єктами злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, переважно визнаються спеціальні суб'єкти, однак у деяких з них суб'єкти характеризуються лише загальними ознаками. Далі доцільно виділити злочини, вчинювані: 1) лише службовими особами публічного права (визначеними у примітці до ст. 364 КК); 2) лише службовими особами юридичних осіб приватного права; 3) будь-якими службовими особами (визначеними у ст. 18 КК); 4) лише особами, які надають публічні послуги; 5) іншими спеціальними суб'єктами; 6) загальними суб'єктами. При цьому варто враховувати, що в науці кримінального права питання про те, хто може бути суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК, має дискусійний характер.

Розгляд дев'ятого питання доцільно розпочати з вивчення законодавчих визначень службових осіб, наведених у ч. 3 і 4 ст. 18 КК та примітці до ст. 364 КК. Перше з цих визначень стосується всієї Особливої частини КК, а друге – лише ст. 364, 368, 368², 369 КК. Необхідно з'ясувати види та зміст тих функцій, здійснення яких дає підстави для визнання особи службовою. Для вирішення цього завдання певне значення мають роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, наведені в постанові “Про судову практику у справах про хабарництво” від 26 квітня 2002 р. № 5. Слід з'ясувати особливості службових осіб публічного права, визначених у примітці до ст. 364 КК, і виходячи з них сформулювати визначення службових осіб юридичних осіб приватного права. При цьому варто враховувати наявність у примітці до ст. 425 КК законодавчого визначення військових службових осіб.

З'ясування десятого питання ускладнене відсутністю законодавчого визначення осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, і неоднозначністю вирішення цього питання в науці кримінального права. За таких умов обмежувальне тлумачення цього поняття на практиці слід визнати єдино правильним рішенням з погляду забезпечення законності та охорони прав

громадян при застосуванні ст. 365² та 368⁴ КК, які містять невичерпний перелік таких осіб. Це означає, що до таких осіб слід відносити тих, які буквально вказані у цих статтях КК, а інших осіб визнавати такими лише за наявності в конкретному випадку достатніх правових підстав, тобто коли законом особа визнається такою. Публічні послуги мають особливий предмет – певне рішення (результат професійної діяльності), яке має обов’язковий характер для всіх або для визначених законом суб’єктів правовідносин, і спричинюють чи здатні спричинити наслідки правового характеру у сфері виконання функцій держави чи місцевого самоврядування. Публічні послуги слід відрізняти від послуг, які надаються у сфері господарської діяльності, і адміністративних послуг. За своїм характером публічні послуги мають схожість з останніми, однак суб’єктами адміністративних послуг відповідно до Закону України “Про адміністративні послуги” від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI визнаються такі особи, які не можуть визнаватися суб’єктами злочинів, передбачених ст. 365² і 368⁴ КК.

При вивченні одинадцятого питання необхідно з’ясувати зміст понять: а) корупції і правопорушення, пов’язаного з корупцією, визначення яких міститься у ст. 1 Закону України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII; б) корупційних злочинів, визначення яких наведено у примітці до ст. 45 КК. Ці визначення повинні враховуватись при вирішенні питання про визнання злочину у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг, корупційним або пов’язаним з корупцією.

При розгляді дванадцятого питання необхідно ознайомитися зі змістом міжнародних договорів України про відповідальність за корупційні і пов’язані з корупцією правопорушення. Зокрема, це: 1) Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції, підписана від імені України 11 грудня 2003 р. і ратифікована (із заявами) Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V; 2) Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27 січня 1999 р. і ратифікована (із заявою) Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V; 3) Додатковий протокол до

Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, підписаний від імені України 15 травня 2003 р. і ратифікований Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 253-V; 4) Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 4 листопада 1999 р. і ратифікована Законом України від 16 березня 2005 р. № 2476-IV. Положення цих конвенцій, в яких зазначені ознаки та види корупційних і пов'язаних з корупцією діянь, не можуть виступати самостійною підставою для кримінальної відповідальності, однак можуть набувати значення для з'ясування змісту окремих норм КК, які законодавець розробляв, взявши за основу відповідні міжнародно-правові приписи.

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності : навч. посіб. / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 342 с.

Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – Київ: Атіка, 2012. – 332 с.

Бантишев О. Ф. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності: питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України : [навч. посіб.] / О. Ф. Бантишев, В. І. Рибачук. – Київ: Вид. Дім “Ін Юре”, 2003. – 116 с.

Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Харків: Право, 2013. – 424 с.

Киричко В. М. Поняття та види корупційних злочинів / В. М. Киричко // Правові та інституційні механізми протидії корупційним правопорушенням: матеріали наук.-практ. семінару, 20 квітня 2012 р. / НАПрН України, НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса та ін. – Київ: “Право України”; Харків: Право, 2013. – С. 46–50.

Киричко В. М. Характер суспільної небезпечності

корупційних злочинів та його значення для відмежування таких злочинів від суміжних адміністративних правопорушень / В. М. Киричко // Наука кримінального права в системі міждисциплінарних зв'язків: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 9–10 жовт. 2014 р. – Харків: Право, 2014. – С. 273–278.

Киричко В. М. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (статті 365² та 365⁴ КК України) / В. М. Киричко // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. – Харків: Право, 2012. – С. 294–298.

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія / Р. Л. Максимович. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії / М. І. Мельник. – Київ: Атіка, 2001. – 410 с.

Навроцький В. Посадові злочини : лекції / В. Навроцький. – Львів: Вид. ЛДУ, 1997. – 28 с.

Настюк В. Я. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева, О. М. Лемешко. – Харків: Право, 2010. – 152 с.

Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. Нуруллаєв. – Київ: Правова єдність, 2009. – 160 с.

Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг: науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / А. В. Савченко, О. В. Кришевич; за ред. В. І. Шакуна. – Київ: Алерта, 2012. – 160 с.

Светлов А. Я. Ответственность за должностные преступления / А. Я. Светлов; отв. ред. И. П. Лановенко. – Киев: Наук. думка, 1978. – 304 с.

Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності : навч. посіб. / Т. І. Слуцька. – Київ: КНТ, 2007. – 168 с.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізімчук; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Харків: Право, 2014. – 232 с.

Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” / М. І. Хавронюк. – Київ: Атіка, 2011. – 424 с.

Щербак А. И. Социальный механизм юридической ответственности должностных лиц / А. И. Щербак – Киев, 1986. – 152 с.

Энциклопедия уголовного права. – Издание профессора Малинина – СПб ГКА. Санкт-Петербург, 2012. – Т. 20: Преступления против интересов службы в коммерческих и иных организациях. – 668 с.

Юрченко О. М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. – Київ: Паливода А. В., 2012. – 60 с.

Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9–16.

Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 16 // Там же. – 2004. – № 2. – С. 7–9.

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 7 // Там же. – 2010. – № 7. – С. 6–10.

Т е м а 3. Кваліфікація зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями, а також перевищення влади або повноважень

(п р а к т и к у м)

Питання

1. Основні склади злочинів: а) зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК); б) зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 1 ст. 364¹ КК); в) зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ч. 1 ст. 365² КК). Співвідношення цих складів злочинів.

2. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність за зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями: а) тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 364¹, ч. 3 ст. 365² КК): поняття, види, оціночний характер та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК; б) кваліфікуючі ознаки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ч. 2 ст. 365² КК).

3. Співвідношення зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями із суміжними складами злочинів: а) відмежування від привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК); б) кваліфікація при конкуренції з іншими статтями КК.

4. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу: склад злочину (ч. 1 ст. 365 КК).

5. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують або особливо обтяжують відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ч. 2 і 3 ст. 365 КК).

6. Співвідношення перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу із суміжними складами злочинів: а) співвідношення з катуванням

(ст. 127 КК); б) відмежування від зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК); в) кваліфікація при конкуренції з іншими статтями КК.

Методичні рекомендації

Вивчення першого питання має своїм завданням як правильне осмислення змісту ознак складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 364¹ і ч. 1 ст. 365² КК, так і з'ясування співвідношення цих складів злочинів між собою. Тому розгляд кожного з елементів зазначених складів злочинів доцільно здійснювати з обов'язковим включенням до аналізу порівняльного аспекту. Такий розгляд дозволяє виявити однакові ознаки цих складів злочинів і сформулювати спільні для їх характеристики положення, а також їх відмінності.

Зокрема, основними об'єктами цих злочинів виступають суспільні відносини у сфері діяльності вказаних у зазначених статтях осіб, які визнаються спеціальними суб'єктами цих злочинів: а) за ч. 1 ст. 364 КК – службових осіб публічного права, визначених у примітці до цієї статті; б) за ч. 1 ст. 364¹ КК – службових осіб юридичних осіб приватного права; в) за ч. 1 ст. 365² КК – осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

При розгляді об'єктивної сторони цих злочинів особливої уваги потребують діяння, які визначаються як зловживання. Такі діяння, вчинювані у формі дії чи бездіяльності, характеризуються зв'язком: а) за ст. 364 КК – із владою або службовим становищем винної особи; б) за ст. 364¹ і 365² КК – з повноваженнями винної особи. Поняття зловживання владою або службовим становищем є більш широким, ніж зловживання повноваженнями, оскільки охоплює ще й зловживання можливостями, пов'язаними зі службовими повноваженнями (обумовленими ними).

Розглядувані склади злочинів мають однакові конструкції їх об'єктивної сторони, до яких включені однакові за своїм юридичним формулюванням наслідки – істотна шкода охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих

громадян або громадським чи державним інтересам, або інтересам юридичних осіб. Це обумовлює однакове рішення щодо видів наслідків та вирішення питання про визнання злочинів закінченими з моменту настання таких наслідків. Слід мати на увазі, що поняття істотної шкоди має формальну визначеність, зазначену у примітці до ст. 364 КК, у випадках заподіяння майнової (матеріальної) шкоди і зберігає оціночний характер в інших випадках. Разом з тим у науці кримінального права висловлені різні погляди щодо визначення змісту цього поняття. Різна караність цих злочинів впливає на вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК, які передбачають відповідальність за більш тяжкі злочини.

З суб'єктивної сторони саме зловживання особою владою, службовим становищем або повноваженнями завжди вчинюється з прямим умислом. При цьому ставлення особи до наслідків у практиці традиційно характеризувалося як умисне або необережне, а в науці кримінального права висловлені й інші погляди щодо вирішення цього питання. При вивченні мети – одержання неправомірної вигоди для себе чи іншої особи – слід враховувати зміни, внесені законодавцем до визначення такої вигоди, наведеного у примітці до ст. 364¹ КК, а також те, що раніше (до внесення змін Законом України від 21 лютого 2014 р. № 746-VII) така мета у ст. 364 КК була відсутня, а обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони злочину визнавались мотиви: а) корисливі; б) задоволення інших особистих інтересів або в) задоволення інтересів третіх осіб (фізичних або юридичних). Ці законодавчі зміни актуалізують питання про співвідношення змісту зазначених ознак мети та мотивів злочинів як таке, що має важливе значення для вирішення питання про зворотну дію закону про кримінальну відповідальність у часі.

При розгляді другого питання важливо з'ясувати зміст тяжких наслідків, які виступають кваліфікуючою ознакою, що обтяжує відповідальність за всі зазначені злочини. Поняття тяжких наслідків має формальну визначеність, зазначену у примітці до ст. 364 КК, у випадках заподіяння майнової (матеріальної) шкоди і зберігає оціночний характер в інших

випадках. Разом з тим різна караність цих злочинів впливає на вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК, які передбачають відповідальність за більш тяжкі злочини. Суб'єктивне ставлення винної особи до тяжких наслідків характеризується умислом або необережністю. Далі необхідно засвоїти зміст кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 365² КК, що обтяжують відповідальність лише за зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

При вивченні третього питання спочатку необхідно з'ясувати особливості привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК). Ці форми вчинення злочину характеризуються умисним протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на свою користь чи користь іншої особи (див. п. 23 та інші постанови Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про злочини проти власності” від 6 листопада 2009 року № 10). У разі конкуренції ст. 191 чи іншої статті КК, яка передбачає спеціальну норму про зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями, зі ст. 364, 364¹ або 365² КК підлягає застосуванню спеціальна норма.

При розгляді четвертого, п'ятого та шостого питань слід виходити з того, що основні положення щодо них викладені у постанові Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень” від 26 грудня 2003 р. № 15. Тому необхідно детально опрацювати зміст цієї постанови, враховуючи при цьому законодавчі зміни, внесені до КК. Зокрема, це стосується: а) змін, внесених до ст. 365 законами України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI та від 21 лютого 2014 р. № 746-VII, згідно з якими нині суб'єктом цього злочину визнаються лише працівники правоохоронних органів, а погроза застосування насильства і застосування спеціальних засобів додатково зазначені у ч. 2 ст. 365 КК як кваліфікуючі ознаки; б) змін, внесених до ст. 127 КК, які обумовлюють необхідність кваліфікації дій за сукупністю злочинів, передбачених ст. 365 і 127 КК.

Завдання

1. Оперуповноважені старші лейтенанти поліції Куприна та Гуков переслідували вуличного продавця наркотиків Обвальця з метою затримання. Обвальць, тікаючи від них, забіг на приватну територію і, пробігаючи повз будинок, кинув у відчинене вікно щось біле. Куприна та Гуков, які також забігли на подвір'я, помітили цей рух руки Обвальця. Вирішивши розділитись, Куприна продовжив переслідування Обвальця, а Гуков, який під час переслідування тримав у руці пістолет і не встиг покласти його до кобури, звернувся до господаря помешкання Павленка і попросив дозволу пройти до будинку, однак останній відмовив. Розуміючи, що можуть бути втраченими докази вини Обвальця, Гуков торкнувся плеча Павленка рукою з пістолетом і відсторонив його у бік, після чого зайшов у будинок і в одній з кімнат знайшов пакуночок з білою речовиною. Згодом експертиза встановила, що це кокаїн.

Кваліфікуйте дії Куприни, Гукова і Обвальця.

2. Маслюк, голова правління ПАТ “Енергетик”, державна частка у статуті якого становила 60 %, уклав з ТОВ “Криптон” угоду на постачання останньому електродвигунів загальною вартістю 250000.00 грн. На виконання угоди ПАТ “Енергетик” відвантажило партію двигунів вартістю 150000.00 грн. Оплата повинна була надійти упродовж одного місяця з моменту відвантаження. Через декілька днів після цього директор ТОВ “Криптон” Боюнов звернувся до Маслюка з проханням продовжити термін оплати за електродвигуни на один рік, не підписуючи при цьому додаткової угоди і не подаючи позов до суду для примусового стягнення боргу. У разі згоди Боюнов пообіцяв дати Маслюку “щедру винагороду”. Усна домовленість відбулась, ТОВ “Криптон” перепродало ці двигуни і, користуючись цілий рік товарним кредитом та укладаючи у подальшому інші угоди купівлі-продажу, зуміло одержати прибуток у розмірі 215000.00 грн. Через рік ПАТ “Енергетик” одержав від ТОВ “Криптон” 150000.00 грн, а Маслюк від Боюнова – 20000 грн.

Кваліфікуйте діяння Маслюка та Боюнова.

Варіант: Маслюк був директором приватного підприємства “Енергетик”.

3. Батьки 16-літнього Олексія Сазонова виявили у свого сина звичку тютюнопаління та вирішили вдатися до всіх доступних заходів щодо її подолання. З цією метою вони звернулися до Власенко, класного керівника загальноосвітньої школи, у якій навчався їх син, з проханням повідомити про можливе порушення Олексієм обіцянки більше не палити. Одного разу Власенко побачила, що Олексій Сазонов палить, і запевнила його, що неодмінно повідомить про це його батьків. Злякавшись відповідальності, Олексій запропонував Власенко 50 грн за те, що вона на “перший” раз його пробачить і нікому нічого не скаже. Власенко погодилась і взяла гроші.

Кваліфікуйте діяння Власенко та Сазонова Олексія.

4. Начальник управління земельних ресурсів Будов заборонив своїм підлеглим інспекторам Осіпенко та Роговій оформлювати документи на приватизацію земельних ділянок, незважаючи на наявність пакету необхідних документів. Свою заборону він “знімав” лише в конкретних випадках за результатами особистого прийому кожної зацікавленої особи. За “належне” виконання інспекторами вказівок керівництва Будов щоквартально видавав наказ про преміювання Осіпенко та Рогової у розмірі посадового окладу. Як було встановлено слідством, Будов надавав згоду на оформлення документів на приватизацію землі виключно після передачі йому зацікавленою особою 1/10 від її ринкової вартості.

Кваліфікуйте діяння Будова, Осіпенко та Рогової.

Список літератури та матеріалів судової практики

*Зловживання владою, службовим становищем
або повноваженнями*

Андрушко П. П. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 Кримінального кодексу України): кримінально-правова характеристика / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 1. – С. 32–36. – № 2. – С. 26–29.

Анісімов Г. М. Диференціація кримінальної відповідальності й індивідуалізація покарання за злочини, що вчиняються шляхом використання влади або службового становища / Г. М. Анісімов // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн (матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 13–14 жовт. 2011 р.). – Харків: Право, 2011. – С. 268–271.

Антонюк Н. Співвідношення кримінальних норм. Співвідношення заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК) із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК) / Н. Антонюк // Вісн. прокуратури. – 2006. – № 2. – С. 81–88.

Бойко Ю. Г. Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або посадовим становищем за новим Кримінальним кодексом України / Ю. Г. Бойко // Сучасні проблеми юридичної науки і правозастосовчої діяльності: тези наук. доп. та повідомлень учасників наук. конф. молодих учених (м. Харків, 20–21 груд. 2001 р.). – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2002. – С. 149–153.

Кобан Ж. І. Злочини, що посягають на права людини шляхом зловживання владою або посадовим становищем / Ж. І. Кобан // Бюл. М-ва юстиції України. – 2004. – № 6. – С. 103–110.

Коваленко В. П. Відповідальність за зловживання владою працівником правоохоронного органу в коментарях до КК та навчальній літературі / В. П. Коваленко // Наук. вісн. Львів. юрид. ін-ту МВС України. – 2004. – № 2. – Додаток 2. Матеріали міжнарод. наук. конф. – С. 313–317.

Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів / В. П. Коваленко. – Київ: Атіка, 2012. – 204 с.

Коваленко В. П. Про форму вини у складі злочину, передбаченому ч. 3 ст. 364 КК / В. П. Коваленко // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ: серія юрид. – 2007. – Вип. 3. – С. 324–337.

Коваленко В. П. Суспільно небезпечне діяння в складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 364 КК / В. П. Коваленко //

Актуальні питання реформування правової системи України: зб. наук. ст. за матеріалами I міжвуз. наук.-практ. конф., 27–28 трав. 2005 р.: [тези доп.]. – Луцьк, 2005. – Ч. II. – С. 283–287.

Коваль А. Зловживання владою або службовим становищем: кримінально-правові проблеми / А. Коваль // Юрид. журн. – 2004. – № 1. – С. 28–31.

Маслак Н. В. Уголовная ответственность за злоупотребление властью или служебным положением в системе мер борьбы с коррупцией / Н. В. Маслак // Зб. наук. пр. Харків. центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні. – 2004. – Вип. 8. – С. 218–243.

Мельник М. І. Розмежування складів злочинів “зловживання владою або посадовим становищем” та “перевищення влади або посадових повноважень” / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк // Право України. – 1997. – № 2. – С. 31–33.

Салімонов В. Г. Шляхи вирішення проблем відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень / В. Г. Салімонов, В. Г. Хашев // Вісн. Запоріз. юрид. ін-ту. – 2004. – № 1. – С. 155–164.

Светлов А. Я. Борьба с должностными злоупотреблениями / А. Я. Светлов. – Киев: Наук. думка. – 1970. – 187 с.

Солдатова Л. А. Ответственность за злоупотребление полномочиями или превышение полномочий служащими коммерческих и иных организаций: вопросы истории, теории и законодательного регулирования / Л. А. Солдатова. – Москва: [б. и.], 2002. – 152 с.

Соловьев В. И. Борьба с должностными злоупотреблениями, обманом государства и приписками по советскому уголовному праву / В. И. Соловьев. – Москва: Юрид. лит., 1963. – 144 с.

Хабло О. Ю. Шкода як обов'язкова ознака зловживання правом у кримінальному процесі / О. Ю. Хабло // Юрид. часопис Нац. акад. внутр. справ. – 2013. – № 2. – С. 143–148.

Хашев В. Г. Зловживання владою або службовим становищем працівників правоохоронних органів: проблеми відповідальності / В. Г. Хашев // Вісн. Запоріз. юрид. ін-ту. – 2002. – № 1. – С. 163–170.

Хашев В. Г. Інтереси служби в контексті зловживання владою або службовим становищем: проблема визначення / В. Г. Хашев // Підприємництво, госп-во і право. – 2002. – № 1. – С. 85–86.

Хашев В. Г. Мотив як конструктивна ознака зловживання владою або службовим становищем / В. Г. Хашев // Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства (ч. I): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя: Юрид. ін-т МВС України, 2004. – С. 169–172.

Хашев В. Г. Проблеми визначення діяння як обов'язкової ознаки зловживання владою бо службовим становищем / В. Г. Хашев // Вісн. Запоріз. юрид. ін-ту. – 2004. – № 4. – С. 175–186.

Хашев В. Г. Службова необхідність як обставина, що виключає кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем / В. Г. Хашев // Там же. – 2006. – № 3. – С.184–190.

Хашев В. Г. Шляхи вирішення проблеми відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень / В. Г. Хашев // Там же. – 2003. – № 4. – С. 185–194.

Хлупина Г. Н. Разграничение незаконной выплаты заработной платы как должностного злоупотребления и хищения социалистического имущества путем злоупотребления служебным положением / Г. Н. Хлупина. – Свердловск: Свердл. юрид. ин-т им. Р. А. Руденко, 1985. – 29 с.

Перевищення влади або повноважень

Галахова А. В. Превышение власти или служебных полномочий / А. В. Галахова. – Москва: Юрид. лит. – 1978. – 96 с.

Есипов В. В. Превышение и бездействие власти по русскому праву / В. В. Есипов. – Санкт-Петербург: Типография А. Ф. Маркса, 1892. – 81 с.

Задоя К. П. Зміст ознаки “тяжкі наслідки” у межах юридичного складу злочину, передбаченого частиною третьою ст. 365 КК, та деякі особливості її конкретизації / К. П. Задоя // Правова система України в світлі європейського вибору: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених, Київ,

13 черв. 2008 р. – Київ: Юрид. думка, 2008. – С. 386–390.

Задоя К. П. Кримінально-правова кваліфікація катування, вчиненого службовою особою / К. П. Задоя // Актуальні питання державотворення в Україні: зб. наук. пр. міжнарод. наук.-практ. конф. (24–25 квіт. 2008 р.). – Київ: Обрій, 2008. – Ч. 4. – 2007. – С. 23, 24.

Задоя К. П. Кримінально-правова характеристика змісту діяння в основному складі перевищення влади або службових повноважень (ч. 1 ст. 365 КК) / К. П. Задоя // Часопис Київ. ун-ту права. – 2008. – № 2. – С. 96–108.

Задоя К. Судова практика у справах про перевищення влади або службових повноважень: окремі проблеми та зауваження щодо її вдосконалення / К. Задоя // Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 10. – С. 133–136.

Задоя К. П. Об'єкт перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) як злочину у сфері службової діяльності / К. П. Задоя // Держава і право: зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – 2008. – Вип. 39. – С. 537–543.

Нечипоренко А. Декриміналізація перевищення влади: політична та правова доцільність / А. Нечипоренко // Дзеркало тижня. Україна: інформ.-аналіт. тижневик. – 2011. – № 34 (24–30 верес.). – С. 4.

Попель Д. В. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень / Д. В. Попель // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку: [зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. (27–31 січ. 2009 р., м. Косів Івано-Франк. обл.)]. – Вип. 10. – Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – С. 433, 434.

Слуцька Т. І. Об'єкт посягання перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) / Т. І. Слуцька // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 8. – С. 28–36.

Слуцька Т. І. Суспільна небезпечність перевищення влади або службових повноважень / Т. І. Слуцька // Там же. – 2009. – № 7. – С. 19–23.

Снежко А. С. Состав превышения должностных полномочий: законодательное описание и проблемы квалификации : [монография] / А. С. Снежко; под науч. ред.

проф. В. П. Коняхина. – Краснодар, 2004. – 188 с.

Харитонов С. О. До питання про кваліфікацію перевищення влади працівниками міліції при застосуванні вогнепальної зброї / С. О. Харитонов // Вісн. Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. – 2000. – Вип. 1. – С. 137–143.

Харитонов С. О. Кваліфікація перевищення влади працівниками міліції при застосуванні вогнепальної зброї / С. О. Харитонов // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – Харків, 1999. – Вип. 9. – С. 150–155.

Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 2. – С. 7–9.

Т е м а 4. Кваліфікація службового підроблення, декларування недостовірної інформації та службової недбалості

(п р а к т и к у м)

Питання

1. Службове підроблення: склад злочину (ч. 1 ст. 366 КК). Поняття офіційних документів та завідомо неправдивих офіційних документів. Особливості законодавчого вирішення питання про ознаки суб'єктів цього злочину.

2. Службове підроблення, яке спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 366 КК): поняття тяжких наслідків, їх види, оціночний характер та особливості причинного зв'язку.

3. Співвідношення службового підроблення із суміжними складами злочинів: а) співвідношення із зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹ КК); б) відмежування від інших злочинів, пов'язаних з підробкою документів; в) кваліфікація при конкуренції з іншими статтями КК.

4. Декларування недостовірної інформації: склад злочину (ст. 366¹ КК). Особливості законодавчого вирішення питань про ознаки суб'єктів цього злочину та форми його вчинення.

5. Службова недбалість: склад злочину (ч. 1 ст. 367 КК). Поняття службової недбалості. Особливості суб'єктивної сторони цього злочину.

6. Службова недбалість, яка спричинила тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 367 КК): поняття тяжких наслідків, їх види, оціночний характер та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК.

7. Відмежування службової недбалості (ст. 367 КК) від зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК) та інших суміжних злочинів.

Методичні рекомендації

При вивченні першого питання необхідно проаналізувати всі елементи складу службового підроблення і з'ясувати зміст його ознак. Насамперед слід звернути увагу на те, що об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини у сфері діяльності службових осіб, визначених у ст. 18 КК, які визнаються спеціальними суб'єктами цього злочину. Тобто йдеться про будь-яких службових осіб.

Далі необхідно проаналізувати ознаки офіційного документа як предмета цього злочину, законодавче визначення якого міститься у примітці до ст. 358 КК. Офіційні документи завжди виглядають як інформація, зафіксована на певному матеріальному носії, а на їх офіційний характер вказують три фактори: 1) вони мають визначені законом форму і реквізити; 2) вони складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами; 3) містять інформацію, яка: а) підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, або б) може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності. Неправдиві офіційні документи додатково характеризуються наявністю в них інформації, яка не

відповідає дійсності.

Слід також звернути увагу на те, що з об'єктивної сторони службове підроблення за ст. 366 КК має широкий зміст і охоплює три види дій: 1) складання (виготовлення) неправдивого (фальсифікованого) офіційного документа; 2) фальсифікацію справжнього офіційного документа, зокрема, шляхом внесення неправдивих відомостей, зміни зафіксованої в документі інформації або форми чи реквізитів документа; 3) видачу неправдивого (вже фальсифікованого) офіційного документа. Об'єктивну сторону цього злочину може утворити будь-яка з таких дій, вчинена службовою особою. Суб'єктивна сторона цього злочину – прямиий умисел, який додатково характеризується завідомістю, тобто усвідомленням особою неправдивості офіційного документа, який нею складається, видається або іншим чином підробляється.

При розгляді другого питання слід з'ясувати зміст тяжких наслідків, які виступають кваліфікуючою ознакою, що обтяжує відповідальність за службове підроблення. Поняття тяжких наслідків має формальну визначеність, зазначену у примітці до ст. 364 КК, у випадках заподіяння майнової (матеріальної) шкоди і зберігає оціночний характер в інших випадках. Особливістю причинного зв'язку у цьому складі злочину є те, що тяжкі наслідки повинні перебувати у прямому (безпосередньому) причинному зв'язку (зв'язку взаємозалежності) саме із службовим підробленням, оскільки використання підробленого офіційного документа не включено до цього складу злочину. Зважаючи на це, доцільно ознайомитись зі змістом постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 березня 2013 р. (Вісн. Верхов. Суду України. – 2013. – № 7. – С. 10–14). Суб'єктивне ставлення винної особи до тяжких наслідків характеризується умислом або необережністю.

Співвідношення службового підроблення із суміжними складами злочинів (третє питання) характеризується наступним: 1) ст. 366 КК містить спеціальну норму, яка має перевагу при кваліфікації у випадках її конкуренції із загальними нормами про зловживання владою, службовим становищем або

повноваженнями, передбаченими ст. 364 і 364¹ КК. Водночас інші статті КК, що передбачають відповідальність за підробку офіційних документів службовою особою (наприклад, ч. 4 ст. 158 КК), розглядаються як такі, що містять спеціальну норму і мають перевагу у випадках конкуренції зі ст. 366 КК (загальною нормою); 2) у КК також передбачена відповідальність за підроблення офіційних документів особами, які не є службовими, наприклад, за ст. 358 КК слід кваліфікувати підроблення офіційного документа, вчинене нотаріусом чи іншою особою, яка надає публічні послуги; 3) вчинення іншого злочину з використанням підробленого офіційного документа може потребувати додаткової кваліфікації за ст. 366 КК.

При вивченні четвертого питання слід враховувати те, що ст. 366¹, в якій встановлена відповідальність за декларування недостовірної інформації, була включена до КК згідно із Законом України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (Голос України. – 25.10.2014. – № 206. Законом визначено, що він “набирає чинності з дня, наступного за днем опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності”). Об’єктом цього злочину виступають суспільні відносини у сфері діяльності осіб, які згідно із зазначеним Законом зобов’язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а за ст. 366¹ КК визнаються спеціальними суб’єктами цього злочину як суб’єкти декларування. До таких осіб належать особи, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України “Про запобігання корупції”), і частково особи, які прирівнюються до таких осіб (підпункт “а” п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону). Причому відповідно до ст. 45 Закону такі особи зобов’язані подавати декларацію, якщо вони здійснюють діяльність, пов’язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або її припиняють чи припинили.

Об’єктивну сторону цього злочину утворить вчинення суб’єктом декларування будь-якого із зазначених у ст. 366¹ КК діянь: 1) подання недостовірних відомостей у зазначеній декларації, яке вчинюється шляхом її заповнення в установленій

формі на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції, або 2) неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації (як правило, декларація подається щорічно до 1 квітня). Суб'єктивна сторона злочину – прямий умисел, який у першому діянні додатково характеризується завідомістю, тобто усвідомленням особою недостовірності відомостей, що нею вносяться до зазначеної декларації.

При вивченні п'ятого, шостого і сьомого питань спочатку слід проаналізувати всі елементи складу службової недбалості і з'ясувати зміст його ознак. Необхідно звернути увагу на те, що об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини у сфері діяльності службових осіб, визначених у ст. 18 КК, які визнаються спеціальними суб'єктами цього злочину, тобто як і у складі службового підроблення йдеться про будь-яких службових осіб. Потрібно правильно засвоїти особливості діяння (дії або бездіяльності), яке у ст. 367 КК характеризується як невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них порівняно з діянням у складах зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹ і 365² КК). При розгляді питань про наслідки у вигляді істотної шкоди (ч. 1 ст. 367 КК) або тяжких наслідків (ч. 2 ст. 367 КК) доцільно використати рекомендації щодо них, викладені у темі 3, оскільки вони визначаються однаково. Разом з тим слід брати до уваги менш сувору караність службової недбалості при кваліфікації заподіяння шкоди з ознаками більш тяжкого злочину, що обумовлює необхідність додаткової кваліфікації за іншими статтями КК. Суб'єктивна сторона службової недбалості характеризується необережністю, однак можливе вчинення цього злочину і з непрямым умислом. У науці кримінального права висловлені різні погляди щодо можливості визнання умисної форми вини у складі службової недбалості, і це питання є дискусійним. У випадках конкуренції ст. 367 КК з іншими статтями КК, які передбачають спеціальні норми, підлягає застосуванню спеціальна норма, наприклад, ст. 271 КК.

Завдання

5. Директор автошколи Мороз, діючи умисно в інтересах Хамова і всупереч вимогам посадової інструкції, вніс у свідоцтво неправдиві відомості про закінчення останнім навчання у школі. Завдяки свідоцтву Хамов міг отримати допуск до складання іспитів на право керування транспортним засобом.

Чи є бланк свідоцтва про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв офіційним документом? Чи є в діях Мороза ознаки складу службового підроблення?

6. Директор підприємства Усик, реалізуючи єдиний намір на ухилення від сплати податків, склав завідомо неправдиві документи, які у подальшому використав у звітності, внаслідок чого до державного бюджету не надійшли кошти у розмірі триста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Чи можливо кваліфікувати дії Усика як службове підроблення, яке спричинило тяжкі наслідки?

7. Начальник охорони заводу Марченко не пересвідчився в тому, що особи, які заступають на чергування, не перебувають у стані сп'яніння. Серед ночі один з охоронців через дію алкоголю на його організм заснув, чим скористались працівники підприємства і винесли через караульне приміщення окремі вироби заводу.

Чи можна визнати Марченка службовою особою? Чи можна діяння Марченка кваліфікувати як службову недбалість?

8. Головний бухгалтер Зубов підписував всі документи, які подавали йому підлеглі, не перевіряючи зазначені в них відомості. Таким несумлінним ставленням скористалися Кравчук та Потапенко і таємно викрали матеріальні цінності на суму понад двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Слідчий кваліфікував дії Зубова як співучасть у крадіжці.

Чи є правильною така кваліфікація? Ознаки якого складу злочину є у поведінці бухгалтера Зубова ?

Список літератури та матеріалів судової практики

Службове підроблення і декларування недостовірної інформації

Андрушко П. П. Коментар до ст. 358 Кримінального кодексу України (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збування, використання підроблених документів) / П. П. Андрушко // Юрид. вісн. України (Інформац.-правовий банк). – 2001. – № 45 (10–16 листоп.). – С. 33–35.

Андрушко П. П. Документи як предмет злочинів, склади яких передбачені статтями 357, 358 та 366 КК України / П. П. Андрушко // Альманах кримінального права. – Київ: Прав. єдність, 2009. – Вип. 1. – С. 4–76.

Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України / М. І. Карпенко, О. М. Москаленко // Юрид. наука : наук. юрид. журн. – 2012. – № 9. – С. 28–38.

Полторак І. Ф. Форми службового підроблення / І. Ф. Полторак // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права: матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф. “Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики”, присвяч. 10-річчю Міжнарод. гуманітар. ун-ту (м. Одеса, 28 жовт. 2011 р.). – Одеса: Фенікс, 2011. – С. 219–221.

Романенко О. Ю. Тяжкі наслідки при кваліфікації службового підроблення / О. Ю. Романенко // Четверті Харківські кримінально-правові читання: тези доп. та наук. повідомл. учасників міжнарод. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 16–17 трав. 2014 р.). – Харків: Право, 2014. – С. 407–409.

Сеник В. Відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов’язані з корупцією / В. Сеник // Голос України. – 23.10.2015 р. – № 196. – С. 3.

Слободзян А. П. Механізм здійснення службового підроблення в різних сферах суспільного життя / А. П. Слободзян // Вісн. прокуратури. – 2011. – № 11. – С. 101–106.

Слободзян А. П. Кримінологічне дослідження предмета службового підроблення / А. П. Слободзян // Юридична осінь 2012 року: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (13 листоп. 2012 р.). – Харків: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – С. 200–203.

Тімошенко Н. О. Визначення об’єкта злочину, пов’язаного з підробленням документів / Н. О. Тімошенко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2004. – № 1. – С. 88–93.

Тучков С. С. Підроблення як спосіб вчинення злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. С. Тучков. – Київ: [б. в.], 2005. – 16 с.

Тучков С. С. Визначення підроблення за Кримінальним кодексом України / С. С. Тучков // Право і безпека. – 2003. – № 2. – С. 144–148.

Тучков С. С. Класифікація підроблення (кримінально-правовий аспект) / С. С. Тучков // Там же. – 2003. – № 2. – С. 185–191.

Тучков С. С. Кваліфікація підроблення документів / С. Тучков // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 1. – С. 45–49.

Чичиркіна С. П. Подолання протидії розслідуванню службового підроблення / С. П. Чичиркіна // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 54. – С. 512–518.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення) // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 1. – С. 31–43.

Службова недбалість

Азаров Л. Службова недбалість у сфері оподаткування / Л. Азаров // Юрид. журн. – 2004. – № 1. – С. 43–46.

Бахуринська О. Порушення вимог законодавства про охорону праці та службова недбалість: розмежування складів злочинів / О. Бахуринська // Вісн. прокуратури. – 2013. –

№ 10. – С. 81–92.

Дунаєва Т. Є. Службова недбалість як один із факторів дисфункцій у системі профілактики правопорушень і злочинності неповнолітніх / Т. Є. Дунаєва // Питання боротьби зі злочинністю. – Харків: Право, 2004. – Вип. 8. – С. 135–138.

Дунаєва Т. Є. Службова недбалість як передумова вчинення господарських злочинів / Т. Є. Дунаєва // Проблеми запобігання службовим злочинам у сфері господарської діяльності: матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 9 листоп. 2004 р.). – Київ; Харків: Юрінком Інтер, 2005. – С. 135–137.

Дунаєва Т. Є. Фактори, що обумовлюють службову недбалість у сфері господарської діяльності (за матеріалами кримінальних справ) / Т. Є. Дунаєва // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності: наук.-практ. конф. 5–6 жовт. 2005 р. – Харків: Кроссруд, 2006. – С. 238–240.

Дунаєва Т. Є. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що вчинив службову недбалість / Т. Є. Дунаєва // Питання боротьби зі злочинністю. – Харків: Кроссруд, 2007. – Вип. 13. – С. 220–228.

Дунаєва Т. Є. Службова недбалість: проблеми запобігання / Т. Є. Дунаєва // Кримінальне право і процес. Зразки документів. – Київ: Право-Інформ, 2012.

Дунаєва Т. Є. Службова недбалість як передумова корупції та організованої злочинності / Т. Є. Дунаєва // Там же. – Київ: Право-Інформ, 2012.

Худякова Н. Ю. Історичний аспект кримінальної відповідальності за службову недбалість / Н. Ю. Худякова // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права: матеріали II міжнарод. наук.-практ. конф. (Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р.). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 554–557.

Т е м а 5. Кваліфікація підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, а також одержання такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання

(п р а к т и к у м)

Питання

1. Загальне поняття підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги. Відмінність підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, від одержання такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання за характером суспільної небезпечності.

2. Поняття неправомірної вигоди та її відмежування від подарунка. Законодавчі зміни, що стосуються визначення неправомірної вигоди, та їх значення для кваліфікації злочинів.

3. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службових осіб або осіб, які надають публічні послуги: склади злочинів (ч. 1, ст. 369, ч. 1 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴ КК). Поняття пропозиції, обіцянки і надання неправомірної вигоди.

4. Кваліфікація дій службових осіб та осіб, які надають публічні послуги, вчинюваних при підкупі їх іншою особою: склади злочинів (ч. 1 ст. 368, ч. 3 ст. 368³, ч. 3 ст. 368⁴ КК). Поняття прийняття пропозиції або обіцянки неправомірної вигоди, а також її одержання. Поняття та суб'єкт прохання надання неправомірної вигоди (ч. 1 ст. 368, ч. 1 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴ КК).

5. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують та особливо обтяжують відповідальність за злочини, передбачені ст. 368, 368³, 368⁴ і 369 КК: а) вчинення злочину повторно; б) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (або організованою групою осіб – ч. 2 ст. 368³, ч. 2 ст. 368⁴, ч. 4 ст. 369 КК); в) вчинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище, або щодо такої особи (ст. 368 і 369 КК); г) значний, великий або особливо великий розміри неправомірної вигоди (ст. 368 КК).

6. Поняття і види вимагання неправомірної вигоди

службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, у складах злочинів, передбачених ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368³ і ч. 4 ст. 368⁴ КК. Значення вимагання неправомірної вигоди для кваліфікації злочину та правової оцінки дій особи, вчинених внаслідок такого вимагання. Відмінність вимагання неправомірної вигоди від прохання надати таку вигоду.

7. Умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, що надає публічні послуги.

8. Відмежування злочинів, передбачених ст. 368, 368³, 368⁴ і 369 КК, від суміжних злочинів та адміністративних правопорушень.

Методичні рекомендації

Вивчення першого питання має особливе значення для правильного розуміння змісту ст. 368, 368³, 368⁴ і 369 КК та кваліфікації цих злочинів. Поняття підкупу вказує на характер взаємодії суб'єктів зазначених корупційних діянь, які являють собою дві сторони корупції. Та особа, яка здійснює підкуп, своєю пропозицією, обіцянкою або наданням неправомірної вигоди схиляє службову особу або особу, яка надає публічні послуги, до вчинення певного діяння (дії або бездіяльності) на порушення своїх службових обов'язків. Таким чином задовольняється певний незаконний інтерес особи, яка здійснює підкуп. При одержанні неправомірної вигоди шляхом вимагання має місце протилежний за напрямом вплив – службова особа або особа, яка надає публічні послуги, схиляє іншу особу до надання неправомірної вигоди, погрожуючи заподіяти шкоду її правам та/або законним інтересам. Тому та особа, яка надає неправомірну вигоду за таких обставин, цими діями захищає свої права та/або законні інтереси. Слід також враховувати, що у назві ст. 368³ і 368⁴ КК зазначені відмінності, на жаль, не відображені.

При розгляді другого питання необхідно з'ясувати хронологію і зміст законодавчих змін, які стосуються визначення предмета розглядуваних злочинів. Зокрема, слід

враховувати, що неправомірна вигода як предмет розглядуваних злочинів стала визнаватися: 1) стосовно ст. 368³ та 368⁴ КК – з 1 липня 2011 р., коли набрав чинності Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI; 2) стосовно ст. 368 КК – з 18 травня 2013 р., коли набрав чинності Закон України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII (раніше предметом злочину, передбаченого ст. 368 КК, визнавався хабар у будь-якому вигляді). Крім того, законодавець по-різному вирішував питання про зміст неправомірної вигоди у визначенні цього поняття, наведеному у примітці до ст. 364¹ КК. Зокрема, спочатку неправомірна вигода визначалась як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Згодом ознаки “безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову” були виключені із цього визначення згідно із Законом України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII, а пізніше це визначення доповнено словами “будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру” (згідно із Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII). Для правильного визначення змісту неправомірної вигоди з урахуванням зазначених законодавчих змін необхідно використати рекомендовану наукову літературу, маючи при цьому на увазі, що деякі аспекти цього поняття мають дискусійний характер. При відмежуванні неправомірної вигоди від подарунка слід виходити з того, що у Законі України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII подарунок визначений по-іншому, а також передбачені спеціальні обмеження щодо його одержання, за порушення яких настає адміністративна відповідальність.

При вивченні третього питання слід проаналізувати всі елементи складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 369, ч. 1 ст. 368³, ч. 1 ст. 368⁴ КК, і з'ясувати зміст їх ознак. Причому доцільно здійснити порівняльний аналіз цих складів злочинів з метою виявлення їх однакових ознак та відмінностей. У цьому зв'язку особливої уваги потребують поняття пропозиції, обіцянки і надання неправомірної вигоди, законодавчі визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди,

наведені у примітці до ст. 354 КК.

Такий самий підхід доцільно використати і при розгляді четвертого питання, тобто слід здійснити порівняльний аналіз складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 368, ч. 3 ст. 368³, ч. 3 ст. 368⁴ КК. При цьому також необхідно з'ясувати взаємозв'язок між діями особи, яка підкупує, і діями особи, яку підкупувають. Зокрема, це стосується однакового моменту закінчення злочину у вигляді надання або одержання неправомірної вигоди, взаємозв'язку умислів зазначених осіб та ін. Особливої уваги потребує прохання надати неправомірну вигоду у зв'язку з тим, що в ч. 1 ст. 368 КК ця дія зазначена як вид дій, вчинюваних службовою особою, а за ч. 1 ст. 368³ і ч. 1 ст. 368⁴ КК – поряд з діями осіб, які здійснюють підкуп. Останнє визначення законодавця ускладнило вирішення питання про суб'єкта цих дій. Розв'язуючи його, необхідно виходити з того, що формально зазначене у цих статтях формулювання вказує на загальний суб'єкт цих дій, однак теоретичний аналіз вказує на правильність обмежувального тлумачення цих положень і вирішення цього питання аналогічно ст. 368 КК, тобто визнання суб'єктом цих дій службову особу юридичної особи приватного права (за ч. 1 ст. 368³ КК) або особу, яка надає публічні послуги (за ч. 1 ст. 368⁴ КК).

При розгляді п'ятого питання спочатку доцільно з'ясувати зміст тих кваліфікуючих ознак, які обтяжують відповідальність за вчинення всіх розглядуваних злочинів, зокрема, йдеться про вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб. При з'ясуванні змісту повторності слід враховувати загальні положення (ст. 32 КК), рекомендації щодо кваліфікації повторності, викладені у темі 1, а також визначення повторності, наведене у примітці до ст. 354 КК, в якому йдеться про повторність тождесних або однорідних злочинів. При з'ясуванні змісту вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб слід звернути увагу на особливості вчинення такого злочину особами, яких підкупувають. Зокрема, це виявляється в тому, що йдеться про спільні дії спеціальних суб'єктів злочину, а діяння, до якого вони схилиються підкупом, виявляє зв'язок з

використанням влади, службового становища або повноважень кожним з них. Далі необхідно проаналізувати ті кваліфікуючі ознаки, що стосуються лише окремих злочинів. Зокрема, йдеться: 1) про вчинення злочину організованою групою осіб, що обтяжує відповідальність за ч. 2 ст. 368³ і ч. 2 ст. 368⁴ КК та особливо обтяжує відповідальність за ч. 4 ст. 369 КК; 2) про вчинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище, або щодо такої особи (ст. 368 і 369 КК); 3) про значний, великий або особливо великий розміри неправомірної вигоди (ст. 368 КК). У зв'язку з останніми ознаками слід звернути увагу на те, що мінімальний розмір неправомірної вигоди за ст. 368 і 369 КК не встановлено, а за ст. 368³ і 368⁴ КК такий розмір (що перевищує 1,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян) встановлювався Законом України від 13 травня 2014 р. № 1261-VII у примітці до ст. 368³ КК, яка була чинною до її виключення із КК згідно із Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII.

При вивченні шостого питання слід прийняти до уваги рекомендації щодо першого питання, а також детально проаналізувати законодавче визначення вимагання неправомірної вигоди, наведене у примітці до ст. 354 КК. Зокрема, слід з'ясувати види вимагання, а також особливості погрози, використання якої є способом примушування особи надати неправомірну вигоду. Йдеться про погрозу правам або законним інтересам іншої особи, можлива реалізація якої пов'язана з використанням службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, "свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду" (п. 5 примітки ст. 354 КК). Така погроза обтяжує або особливо обтяжує відповідальність особи, яка вимагала неправомірну вигоду (ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368³, ч. 4 ст. 368⁴ КК), і повинна впливати на правову оцінку дій іншої особи, вчинених внаслідок такого вимагання, оскільки остання діє вимушено і лише з метою захисту своїх прав та/або законних інтересів. Більш детально актуальність і проблематичний характер вирішення останнього питання висвітлені в рекомендованій літературі. Обов'язковість для вимагання неправомірної вигоди зазначеної

погрози відрізняє ці дії від прохання неправомірної вигоди, при якому така погроза відсутня. Важливо також пам'ятати, що правильне розуміння вимагання неправомірної вигоди має важливе значення для відмежування розглядуваних злочинів від вимагання, вчиненого службовою особою з використанням свого службового становища, як злочину проти власності (ч. 2 ст. 189 КК).

При розгляді сьомого питання важливо з'ясувати хронологію і основний зміст законодавчих змін, що стосуються спеціальних умов звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, що надає публічні послуги. Зокрема, йдеться про зміни, які внесені до КК згідно із законами України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI, від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI, від 18 квітня 2013 р. № 221-VII, від 13 травня 2014 р. № 1261-VII, від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII. Зазначена особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру (раніше – органу, наділеному законом правом порушувати кримінальну справу). Така заява повинна бути здійснена: а) до 18 травня 2013 р. – до порушення кримінальної справи щодо особи; б) з 18 травня 2013 р. – до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину; в) за Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII – до отримання з інших джерел інформації про цей злочин органом, службова особа якого згідно із законом наділена правом повідомляти про підозру. Додатковою обов'язковою умовою зазначеного звільнення особи від кримінальної відповідальності з 18 травня 2013 р. визнавалось вчинення щодо особи вимагання неправомірної вигоди, а за Законом України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII такою умовою визнається активне сприяння розкриттю злочину особи, яка одержала неправомірну вигоду або прийняла її пропозицію чи обіцянку, і, крім того, передбачається, що зазначене звільнення не застосовується у разі, якщо пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди були вчинені по відношенню до осіб, визначених у ч. 4 ст. 18 КК. У зв'язку з

викладеним особливої уваги потребують: по-перше, той факт, що до 18 травня 2013 р. вимагання неправомірної вигоди прямо зазначалось як самостійна підстава звільнення особи від кримінальної відповідальності; по-друге, висловлені в літературі аргументи на підтвердження того, що вимагання неправомірної вигоди слід визнавати обставиною, що виключає суспільну небезпечність і злочинність дій особи, яка надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання у неї неправомірної вигоди.

При вивченні восьмого питання необхідно з'ясувати основні відмінності злочинів, передбачених ст. 368, 368³, 368⁴ і 369 КК, від суміжних злочинів. Насамперед це стосується злочинів, передбачених Розділом XVII Особливої частини КК. При цьому слід врахувати важливий для кваліфікації взаємозв'язок розглядуваних злочинів, вчинюваних спеціальними суб'єктами, із загальними нормами щодо зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК), який в певних випадках обумовлює необхідність кваліфікації вчиненого за сукупністю злочинів. При відмежуванні розглядуваних злочинів від суміжних злочинів, передбачених іншими розділами Особливої частини КК, доцільно здійснювати порівняльний аналіз відповідних складів злочинів, зокрема це стосується злочинів, передбачених ст. 354, ч. 2 ст. 183, ч. 1 ст. 184 КК. Важливе значення для правильного розуміння цього питання також має корупційний характер розглядуваних злочинів, який визначає відмінність розглядуваних злочинів від адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Завдання

9. Державний виконавець Фіалкіна висунула до Тьомочкіна вимогу щодо передачі особисто їй за відкриття виконавчого провадження та вчасне його виконання грошових коштів у розмірі п'ять відсотків від суми стягнення, що складало 14500 грн. Тьомочкін погодився на цю пропозицію. Одразу після одержання зазначених грошових коштів Фіалкіну було затримано.

Кваліфікуйте дії Фіалкіної.

10. Автомобіль Михайленка був зупинений співробітником ДПС Крутовим. Останній заявив, що Михайленко порушив правила безпеки дорожнього руху, і тому він буде складати адміністративний протокол, а Михайленко понесе адміністративну відповідальність. Почувши це, Михайленко став заперечувати факт вчинення ним правопорушення і просити Крутова не складати протокол. Крутов погодився на цю пропозицію, але вимагав за це 200 грн. Оскільки Михайленко поспішав на зустріч з друзями, то він передав 200 грн Крутову і відразу поїхав.

Кваліфікуйте дії Михайленка і Крутова.

11. Швидков, бажаючи скоріше покращити житлові умови сім'ї, обрав будинок. Для оформлення договору купівлі-продажу, за домовленістю із продавцем майна, він звернувся до експерта оціночної діяльності Кориснюка. Експерт, розуміючи бажання сторін негайно оформити договір, вимагав 450 доларів США за сприяння у проведенні експертної оцінки нерухомого майна і надання відповідного висновку. Під час одержання Кориснюком суми, яку він вимагав, його було затримано.

Кваліфікуйте дії Швидкова.

12. Комбайнеру Сміливому для оформлення пенсії необхідно було зібрати пакет документів. З цією метою він звернувся до директора ПрАТ “Урожай” Вишневецького, однак останній зажадав за видачу та підписання довідок про стаж роботи та обчислення пенсії 2000 грн. При отриманні цієї суми Вишневецький був затриманий правоохоронцями.

Кваліфікуйте дії Вишневецького.

Список літератури та матеріалів судової практики

Андрушко П. П. Кримінальна відповідальність за одержання хабара (ст. 368 Кримінального кодексу України) / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 7. – С. 22–28.

Баби́ков О. Майновий характер неправомірної вигоди [Електронний ресурс] / О. Баби́ков // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 35–38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaru_2013_4_8.pdf

Бантисhev О. Ф. Хабарництво: кваліфікація та документування : [практ. посіб.] / О. Ф. Бантисhev, С. А. Кузьмін. – Київ: Вид. Паливода А. В., 2009. – 120 с.

Брисковська О. М. Проблеми доказування фактів одержання неправомірної вигоди службовою особою [Електронний ресурс] / О. М. Брисковська // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ. – 2014. – № 2. – С. 33–40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvknuvs_2014_2_6.pdf

Гродецкий Ю. В. Понятие неправомерной выгоды в уголовном праве Украины / Ю. В. Гродецкий // Проблемы законности. – Харьков: Нац. ун-т “Юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого”, 2013. – Вып. 121. – С. 135–148.

Дідик С. Є. Від хабарництва до неправомірної вигоди суддів: еволюція законодавства [Електронний ресурс] / С. Є. Дідик // Часопис Київ. ун-ту права. – 2013. – № 3. – С. 284–287. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkur_2013_3_69.pdf

Драгоненко А. О. Статус особи, що надає неправомірну вигоду [Електронний ресурс] / А. О. Драгоненко // Держава та регіони. Серія “Право”. – 2014. – № 1. – С. 95–100. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drp_2014_1_20.pdf

Дудоров О. Кваліфікація одержання хабара, поєднаного з вимагательством / О. Дудоров // Право України. – 1994. – № 5 (№ 5–6). – С. 34–37.

Дудоров О. Про інтереси хабародавця при вимаганні хабара / О. Дудоров // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 1 (№ 1-2, 3-16 січня). – С. 1, 10, 11.

Дудоров О. О. До питання про можливість визнання сексуальних послуг предметом комерційного підкупу / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 172–178.

Дудоров О. О. Проблемні питання вимагання неправомірної вигоди при вчиненні підкупу службової особи юридичної

особи приватного права / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Вісн. кримінал. судочинства. – 2015. – № 1. – С. 180–191.

Загороднюк С. О. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів [Електронний ресурс] / С. О. Загороднюк // Південноукр. правн. часопис. – 2014. – № 2. – С. 47–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pupch_2014_2_16.pdf

Зеленов Г. М. Аналіз чергових змін спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення окремих корупційних злочинів / Г. М. Зеленов // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2015. – № 2. – С. 69–76.

Киричко В. М. Вимагання неправомірної вигоди як обставина, що виключає кримінальну відповідальність особи, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду / В. М. Киричко // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 10–11 жовтня 2013 р. – Харків: Право, 2013. – С. 515–518.

Киричко В. М. Про відсутність суспільної небезпечності в діях особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду внаслідок вимагання такої вигоди, та необхідність вдосконалення ч. 2 ст. 11 та пункту 5 примітки до ст. 354 КК України / В. М. Киричко // Вісн. Асоц. кримінал. права України (електрон. вид.). – 2015. – № 2. – С. 278 – 289.

Крайник Г. С. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів в Україні / Г. С. Крайник // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 192–201.

Крайник Г. С. Щодо доцільності заміни терміна “хабар” на “неправомірна вигода” у КК України / Г. С. Крайник // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 10–11 жовтня 2013 р. – Харків: Право, 2013. – С. 527–530.

Легеца Л. А. Проблеми доказування вимагання хабара / Л. А. Легеца // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2002. – Вип. 18. – С. 324–338.

Леоненко І. Проблематика звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні злочини [Електронний ресурс] / І. Леоненко // Віче. – 2013. – № 14. – Режим доступу:

<http://www.viche.info/journal/3766/>

Медведев А. М. Вымогательство взятки / А. М. Медведев // Государство и право. – 1996. – № 8. – С. 96–100.

Мельник М. І. Проблеми кваліфікації одержання хабара, поєданого з його вимаганням / М. І. Мельник // Наук. вісн. Дніпропетр. юрид. ін-т МВС України. – 2000. – № 1 (1). – Дніпропетровськ: Дніпропетр. юрид. ін-т МВС України, 2000. – С. 116–128.

Михайленко Д. Г. Підстави кримінальної відповідальності за хабарництво (давання та одержання хабара) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. Г. Михайленко. – Одеса, 2009. – 21 с.

Михайленко Д. Г. Правова природа вимагання хабара та неправомірної вигоди / Д. Г. Михайленко // Актуальні проблеми держави і права. – Одеса: Юрид. літ., 2010. – Вип. 55. – С. 395–400.

Мостепанюк Л. О. Кримінально-правовий аспект одержання хабара, поєданого з вимаганням / Л. О. Мостепанюк, О. М. Грудзур // Адвокат. – 2007. – № 2. – С. 23–26.

Найдьон Є. М. Загальноправова характеристика фактів одержання неправомірної вигоди посадовими особами державних органів України (на основі діяльності підрозділів податкової міліції Міністерства доходів та зборів України щодо протидії корупції) [Електронний ресурс] / Є. М. Найдьон, Р. П. Томма // Митна справа. – 2013. – № 5. – С. 122–126. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5\(2.2\)_23.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5(2.2)_23.pdf)

Настенко А. В. Стан наукової розробленості питання виявлення і розслідування підрозділами БОЗ МВС України одержання неправомірної вигоди службовою особою у сфері земельних відносин [Електронний ресурс] / А. В. Настенко // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 76–84. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnuvs_2013_4_12.pdf

Николенко Т. Проблемы квалификации получения взятки по признаку вымогательства / Т. Николенко // Уголовное право. – 2011. – № 1. – С. 40–42.

Оробець К. Вимагання хабара як кваліфікуюча ознака одержання хабара / К. Оробець // Підприємництво, госп-во і право. – 2006. – № 5. – С. 129–131.

Титаренко О. О. Щодо питання доцільності криміналізації пропозиції надання неправомірної вигоди в контексті нового антикорупційного законодавства [Електронний ресурс] / О. О. Титаренко // Зб. наук. пр. Ірпінь. фінансово-юрид. акад. (економіка, право). – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpifyua_2013_2_29.pdf

Третяков Д. А. Деякі питання щодо доцільності криміналізації пропозиції неправомірної вигоди [Електронний ресурс] / Д. А. Третяков // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 419–422. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_71.pdf

Ярмиш Н. М. Подолання колізії між злочинами, передбаченими ч. 2 ст. 368 та ч. 2 ст. 189 КК України / Н. М. Ярмиш // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: [матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 13–14 жовтня 2011 р.]. – Харків: Право, 2011. – С. 321–323.

Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9–16.

Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (статті 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України), а також справ про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону від 5 жовтня 1995 р. “Про боротьбу з корупцією” // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – № 6. – С. 17–23. – № 7. – С. 24–33.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 368 Кримінального кодексу України (одержання хабара) // Там же. – 2010. – № 9. – С. 18–26.

Т е м а 6. Кваліфікація незаконного збагачення, зловживання впливом та провокації підкупу

(к о л о к в і у м)

Питання

1. Незаконне збагачення: склад злочину; кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність (ст. 368² КК).

2. Співвідношення незаконного збагачення (ст. 368² КК) з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК), а також із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК).

3. Кваліфікація дій особи, яка підкупує іншу особу до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369² КК. Умови звільнення такої особи від кримінальної відповідальності.

4. Кваліфікація дій особи, вчинюваних при підкупі її іншою особою до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК.

5. Поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і його значення для кваліфікації зловживання впливом (ст. 369² КК).

6. Поняття вимагання у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369² КК): проблема визначення його змісту та застосування при кваліфікації цього злочину.

7. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з підкупом службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

8. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з незаконним збагаченням (ст. 368² КК) та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

9. Провокація підкупу: склад злочину, кваліфікуюча ознака (ст. 370 КК).

10. Співвідношення провокації підкупу (ст. 370 КК) і

співучасті у підкупі службової особи або особи, яка надає публічні послуги (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

11. Відмежування провокації підкупу (ст. 370 КК) від правомірних дій щодо викриття одержання службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, неправомірної вигоди шляхом вимагання.

12. Кримінально-правова оцінка дій особи, спровокованої на вчинення підкупу працівником правоохоронного органу.

Методичні рекомендації

При вивченні першого питання необхідно проаналізувати всі елементи складу незаконного збагачення і з'ясувати зміст його ознак. При цьому слід розрізняти три різні за змістом законодавчі редакції ст. 368² “Незаконне збагачення”, викладені відповідно до законів України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI, від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII і від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII. В них по-різному визначені: а) злочинні діяння; б) предмет злочину; в) мінімальний розмір незаконного збагачення, з якого настає кримінальна відповідальність, та критерій для його обчислення; г) ознаки спеціального суб'єкта цього злочину; ґ) кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність. Для правильного визначення змісту незаконного збагачення також мають певне значення міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за його вчинення, однак їх використання не може мати своїм наслідком таке тлумачення кримінально-правової норми про незаконне збагачення, яке суперечить положенням Конституції України.

При вивченні другого питання про співвідношення незаконного збагачення з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою необхідно брати до уваги не лише відсутність формальних ознак злочину, передбаченого ст. 368 КК, як умову застосування ст. 368² КК, а й відмінність незаконного збагачення за характером суспільної небезпечності. Зокрема, це полягає в тому, що при незаконному збагаченні завжди відсутні ознаки підкупу і одержання службовою особою неправомірної вигоди шляхом

вимагання. Особливості суспільної небезпечності незаконного збагачення виявляються і при розгляді цієї норми (спеціальної) по відношенню до зловживання владою або службовим становищем (загальної).

При розгляді третього та четвертого питань, які сто-суються кваліфікації зловживання впливом, варто звернути увагу на особливості конструкції ст. 369² КК, в частинах 1 та 2 якої зазначені альтернативні дії, що виявляють певний змістовний взаємозв'язок не лише між суб'єктами цих злочинних дій, а також з третьою категорією осіб – уповноважених на виконання функцій держави. Тому необхідно правильно виділити всі форми вчинення цього злочину, визначити їх зміст і момент закінчення злочину в кожній з них. У зв'язку з цим слід проаналізувати: а) законодавчі визначення пропозиції і обіцянки неправомірної вигоди (наведені у примітці до ст. 354 КК), співвідношення цих понять з наданням неправомірної вигоди, а прийняття пропозиції і обіцянки – з одержанням такої вигоди; б) відмінність пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди (ч. 1 ст. 369² КК) від пропозиції та обіцянки здійснити вплив за надання такої вигоди (ч. 2 ст. 369² КК). Далі при розгляді суб'єктивної сторони зловживання впливом потребують уваги мотив і мета вчинення злочину та їх значення для кваліфікації злочину залежно від форми його вчинення. При вирішенні питання про суб'єктів злочину необхідно ознайомитись з основними аргументами, викладеними в літературі з дискусійного питання щодо визначення ознак суб'єкта злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК. Певне значення при цьому мають міжнародно-правові приписи щодо відповідальності за зловживання впливом. Аналіз їх змісту вказує на те, що у цій статті йдеться про зловживання не службовими повноваженнями, а тим впливом, який обумовлений наявністю у особи таких повноважень і в законах України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI та “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII називається використанням можливостей, пов'язаних зі службовими повноваженнями. Крім того, необхідно засвоїти зміст ч. 5 ст. 354 (в редакції Закону України від 12 лютого 2015 р.

№ 198-VIII), в якій передбачені умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду.

Вивчення п'ятого питання потребує аналізу поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, законодавче визначення якого наведене у примітці до ст. 369² КК, що відсилає до змісту пунктів 1–3 ч. 1 ст. 4 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI. До переліку таких осіб входять як службові особи, так і особи, які надають публічні послуги. Разом з тим у ст. 369² КК йдеться лише про осіб, уповноважених на виконання функцій держави, тому розглядуваним поняттям не охоплюються особи, уповноважені на виконання функцій місцевого самоврядування, хоча вони вказані у ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону. Ознака впливу на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій державою, за ч. 1 ст. 369² КК є метою вчинення зазначених в ній дій, а за ч. 2 цієї статті – характеризує об’єктивну сторону. Фактичне вчинення такого впливу не є обов’язковим для кваліфікації цього злочину.

Проблемний характер має шосте питання, яке стосується визначення змісту вимагання неправомірної вигоди у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369² КК). При осмисленні зазначеної проблеми важливо враховувати, що поняття вимагання у цьому складі злочину, по-перше, не може мати того самого змісту, що у ст. 189 КК, тому що різними є основні об’єкти цих злочинів, по-друге, воно не має того самого змісту, що у злочинах, передбачених ст. 368, 368³ і 368⁴ КК, оскільки сам законодавець у визначенні вимагання у примітці до ст. 354 КК не вказав на ч. 3 ст. 369² КК. Таке рішення законодавця можна пояснити тим, що у складі зловживання впливом йдеться лише про підкуп до вчинення протиправного діяння, характер суспільної небезпечності якого (підкупу) є іншим, ніж при вимаганні. Застосування розглядуваної кримінально-правової норми про вимагання за відсутності правової визначеності щодо її змісту може порушувати принцип верховенства права, закріплений у ст. 8 Конституції України, обов’язок додержання якого під час

кримінального провадження також передбачений у ст. 7 та 8 КПК України.

При розгляді сьомого питання, яке стосується співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з підкупом службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК), слід виходити з того, що у ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК йдеться як про підкуп, так і про одержання неправомірної вигоди шляхом вимагання, а в ст. 369² КК – лише про підкуп, а вимагання хоч і зазначено у ч. 3 цієї статті, але не має формальної визначеності щодо свого змісту (про що зазначено вище). Підкуп за ст. 369² КК, зокрема, відрізняється: а) переліком злочинних дій, що утворюють об'єктивну сторону злочину; б) моментом закінчення деяких дій того, хто підкупує (ч. 1 ст. 369² КК); в) спрямованістю на схилення особи до використання можливостей, пов'язаних зі службовими повноваженнями, а не самих повноважень; г) незаконний інтерес особи, яка здійснює підкуп, задовольняється не діями тієї особи, яку вона підкупує, а третьої сторони – прийняттям незаконного рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави.

При вивченні восьмого питання, яке стосується співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з незаконним збагаченням (ст. 368² КК) та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК), слід виходити з того, що у ст. 369² КК йдеться про підкуп, а інші вказані злочини, навпаки, характеризуються відсутністю ознак підкупу в їх складах злочину. За ст. 369² КК вчинення підкупленою особою впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави, не охоплюється цією статтею і, за наявності ознак іншого злочину, потребує додаткової кваліфікації за іншими статтями КК. Серед останніх в першу чергу підлягають застосуванню ті, що передбачають відповідальність за здійснення незаконного впливу (зокрема, ст. 343, 344, 376 КК), а якщо вчинене діяння не підпадає під їх дію, то може застосовуватися ст. 364 КК (за наявності всіх ознак цього складу злочину). Що ж стосується ст. 364¹ і 365² КК, то їх

застосування унеможлиблюється тим, що в них йдеться про використання лише службових повноважень, а тому їх об'єктивна сторона не охоплює зловживання впливом (можливостями, пов'язаними зі службовими повноваженнями).

Розгляд дев'ятого питання, яке стосується провокації підкупу, має своїм завданням з'ясування змісту як ознак основного складу злочину (ч. 1 ст. 370 КК), так і кваліфікуючої ознаки, що обтяжує відповідальність особи за вчинення цього злочину (ч. 2). Важливі для кваліфікації особливості цього злочину полягають у наступному: 1) провокація означає штучний виклик вчинення зазначених у ч. 1 ст. 370 КК злочинних дій (підкупу), яких не було б скоєно у разі невчинення провокації; 2) службова особа здійснює такий штучний виклик: а) за початковою редакцією ст. 370 КК – шляхом створення обставин і умов, які існують зовні і зумовлюють вчинення іншою особою злочинних дій після і внаслідок усвідомлення нею цих обставин і умов (об'єктивних факторів); б) за ст. 370 КК в редакції Закону України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII – шляхом підбурення іншої особи; 3) обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони провокації є мета – потім викрити злочинні дії спровокованої особи. Провокація підкупу вважається закінченим злочином з моменту вчинення зазначеного у ст. 370 КК діяння (за чинною редакцією – з моменту вчинення дій з підбурення).

При вивченні десятого питання спочатку необхідно з'ясувати відмінності провокації підкупу, передбаченої ст. 370 КК, від співучасті у вчиненні злочину, передбаченого ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК. За попередньою редакцією ст. 370 КК вони виглядають наступним чином: а) провокація підкупу може вчинюватися щодо будь-якої особи, в тому числі тієї, у якої вже виник умисел на вчинення злочинних дій, однак є перешкоди в його реалізації; б) вплив на іншу особу здійснюється виключно шляхом створення умов і обставин як зовні існуючих факторів впливу; в) відсутність взаємної поінформованості щодо спільної участі у вчиненні злочину (так званого двостороннього суб'єктивного зв'язку), обов'язкової для співучасті; г) визнання злочину закінченим незалежно від того, чи вчинила спровоко-

вана особа злочинні дії. За ст. 370 КК в редакції Закону України від 12 лютого 2015 р. № 198-VIII підбурювання визначено не як вид підбурювання, передбаченого ч. 5 ст. 27 КК, а як окремий вид дій, вчинення яких утворює об'єктивну сторону закінченого злочину. Тому за наявності у вчиненому особою діянні ще й ознак співучасті вчинене додатково кваліфікується за ст. 27 та ст. 368, 368³, 368⁴ або 369 КК (див. також п. 23 постанови Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику у справах про хабарництво” від 26 квітня 2002 р. № 5).

При розгляді одинадцятого питання, яке стосується відмежування провокації підкупу (ст. 370 КК) від правомірних дій щодо викриття одержання службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, неправомірної вигоди шляхом вимагання, слід звернути увагу, зокрема, на те, що: а) у дія особи, яка у зв'язку з вимаганням у неї неправомірної вигоди, перш ніж її надати, звернулася до органів влади з метою викрити вимагача, складу злочину немає (див. п. 22 вищезазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України); б) здійснення самих дій щодо викриття вимагача повинно здійснюватись з дотриманням вимог Конституції України та приписів КПК України.

При вивченні дванадцятого питання, яке стосується кримінально-правової оцінки дій особи, спровокованої на вчинення підкупу працівником правоохоронного органу, необхідно враховувати, що, як правило, вчинення злочинних дій особою, спровокованою на це іншою особою, не виключає кримінальної відповідальності спровокованої особи. Однак якщо особа була спровокована працівником правоохоронного органу, то це унеможливорює відповідальність спровокованої особи у зв'язку з порушенням працівником правоохоронного органу ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тобто права особи на справедливий суд, приписів ч. 2 ст. 19 Конституції України та ч. 3 ст. 271 КПК України.

Список літератури та матеріалів судової практики

Бажанов М. И. Некоторые вопросы ответственности за взяточничество по новому Уголовному кодексу Украины / М. И. Бажанов // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність: зб. матеріалів міжнарод. наук.-практ. семінару (11–12 трав. 2001 р.). – Харків: Східно-регіонал. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – С. 36–40.

Бакай М. Кримінально-правова характеристика зловживання впливом як виду злочину за міжнародними антикорупційними нормативно-правовими актами / М. Бакай // Право України. – 2011. – № 8. – С. 351–359.

Бантишев О. Провокація хабара: кримінально-правові та криміналістичні проблеми відповідальності / О. Бантишев // Юрид. Радник. – 2008. – № 6. – С. 10–14.

Бантишев О. Ф. Провокація хабара як спеціальний вид співучасті у злочині / О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – Київ: Міжвідомчий наук.-дослід. центр з проблеми боротьби з організованою злочинністю, 2008. – № 19. – С. 105–112.

Газдайка-Василишин І. Б. Кримінально-правова характеристика незаконного збагачення / І. Б. Газдайка-Василишин // Митна справа. – 2012. – № 4 (82) 2012. – Ч. 2, кн. 1. – С. 86–90.

Гарбазей Д. О. Незаконне збагачення: міжнародно-правовий аспект / Д. О. Гарбазей // Наук. вісн. Міжнарод. гуманітар. ун-ту. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6. – С. 212–217.

Гізімчук С. В. Механізм забезпечення дії положень ст. 11 Загальної декларації прав людини при притягненні до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (ст. 368¹ КК) / С. В. Гізімчук // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2009. – Вип. 19. – С. 276–279.

Грудзур О. Кримінально-правова характеристика провокації хабара за законодавством зарубіжних країн / О. Грудзур // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2009. – № 2. – С. 150–160.

Грудзур О. М. Об'єктивна сторона провокації хабара / О. М. Грудзур // Боротьба з організованою злочинністю і

корупцією (теорія і практика). – 2010. – Вип. 22. – С. 258–266.

Гузоватий О. І. Реалізація вимог статті 20 Конвенції ООН проти корупції “Незаконне збагачення” у кримінальному законодавстві деяких європейських країн / О. І. Гузоватий // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2012. – № 3. – С. 504–514.

Дудоров О. Незаконне збагачення: сумнівна новела антикорупційного законодавства України / О. Дудоров, Т. Тертиченко // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2011. – № 3. – С. 28–34.

Дудоров О. Кримінально-правова заборона провокації підкупу, або Правоохоронець як ініціатор злочину / О. Дудоров, Є. Письменський // Юрид. вісн. України. – 2015. – № 14 (11–17 квіт.). – С. 12, 13. – № 15 (18–24 квіт.). – С. 12, 13.

Єльцева В. В. Декриміналізація провокації хабара в сучасній Україні: “за” і “проти” / В. В. Єльцева // Вісн. Запоріж. держ. ун-ту. Серія: Юрид. науки. – Запоріжжя, 2001. – № 2. – С. 299–305.

Загодіренко П. О. Провокація злочину: кримінально-правовий аналіз та удосконалення діючого законодавства / П. О. Загодіренко // Наук. вісн. Міжнарод. гуманітар. ун-ту. Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6. – С. 157–159.

Кваша О. О. Провокація хабара та інститут співучасті у злочині: проблема співвідношення / О. О. Кваша // Держава і право. – 2010. – № 49. – С. 442–449.

Кочеров М. В. Відмежування незаконного збагачення (ст. 368² Кримінального кодексу України) від адміністративного корупційного правопорушення, передбаченого ст. 172⁵ Кодексу України про адміністративні правопорушення / М. В. Кочеров // Сучасні проблеми правового забезпечення державних реформ: зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф. – Львів: Західноукр. організація “Центр правничих ініціатив”, 2012. – С. 92–94.

Кочеров М. В. Поняття службової особи як суб’єкта незаконного збагачення / М. В. Кочеров // Адвокат. – 2012. – № 9. – С. 37–40.

Кочеров М. В. Суб’єктивна сторона злочину,

передбаченого статтею 368-2 Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] / М. В. Кочеров // Часопис Академії адвокатури України. – № 15 (2'2012). – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/content.html>

Кочерова Н. О. Відмежування злочину, передбаченого статтею 369-2 Кримінального кодексу України, від зловживання службовим становищем / Н. О. Кочерова // Сучасний стан юридичної науки: зб. тез Міжнарод. наук.-практ. конф. – Харків: Асоціація аспірантів-юристів, 2012. – С. 89–91.

Кочерова Н. О. Зарубіжний досвід боротьби зі зловживанням впливом / Н. О. Кочерова // Наука і правоохоронна діяльність. – 2012. – № 3 (17). – С. 35–42.

Кочерова Н. О. Історико-правовий аналіз становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом / Н. О. Кочерова // Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах: наук.-практ. юрид. журн. – 2012. – № 2. – С. 7–15.

Кочерова Н. О. Поняття суб'єкта злочину, передбаченого статтею 369-2 Кримінального кодексу України / Н. О. Кочерова // Митна справа: наук.-аналіт. журн. з питань митної справи та зовнішньоеконом. діяльності. – 2012. – № 4 (82), ч. 2, кн. 2, липень – серпень 2012 р. – С. 94–98.

Кочерова Н. О. Характеристика об'єктивної сторони зловживання впливом / Н. О. Кочерова // Наука і правоохоронна діяльність. – 2012. – № 2 (16). – С. 39–47.

Кубальський В. Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення в контексті принципу презумпції невинуватості / В. Кубальський // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 3. – С. 30–34.

Лизогуб Я. Зловживання впливом (ст. 369¹ КК): проблеми мовної конструкції юридичного складу [Електронний ресурс] / Я. Лизогуб. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3443>

Мельник М. І. Провокація хабара як “підводний камінь” підприємництва / М. І. Мельник // Предприимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 3. – С. 47–53.

Навроцький В. О. Провокація хабара як можливий

спосіб боротьби з корупцією / В. О. Навроцький // Вісн. Акад. прав. наук України. – Харків: Право, 1998. – Вип. 4 (15). – С. 157–162.

Полянський О. Способи нормативного юридичного закріплення неприпустимості зловживання правом / О. Полянський // Право України. – 2011. – № 2. – С. 307–312.

Попов І. М. Провокація хабара або крайня (службова) необхідність / І. М. Попов // Право і безпека. – 2002. – № 3. – С. 134–136.

Сопін С. О. Кваліфікація давання та одержання хабара, які вчинені за умов провокації / С. О. Сопін // Запорізькі правові читання: матеріали щорічної міжнарод. наук.-практ. конф. (17 – 18 трав. 2012 р.). – Запоріжжя, 2012. – С. 186–188.

Ус О. В. Провокація хабара: сутність і проблеми кваліфікації / О.В. Ус // Проблеми законності. – Харків: НЮАУ, 2006. – Вип. 82. – С. 151–159.

Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 9–16.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ДО ВСІХ ТЕМ

Обов'язкова література

Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. –Т. 2. – Луганськ: Елтон - 2, 2012. – 780 с.

Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – 5-те вид., переробл. та допов. – Київ: Атіка, 2009. – 744 с.

Кримінальне право України: Особлива частина : [підручник] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Харків: Право, 2010. – 608 с.

Кримінальне право України: практикум : [навч. посіб.] / П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко та ін.; за ред. С. С. Яценка. – 3-тє вид., переробл. і допов. – Київ: Алерта; КНТ; Центр учб. літ., 2010. – 640 с.

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 5-те вид., допов. – Харків: Право, 2013. – 1040 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – Київ: Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

Додаткова література

Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності : навч. посіб. / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. – Київ: Юрисконсульт, 2006. – 342 с.

Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – Київ: Атіка, 2012. – 332 с.

Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – Київ: Істина, 2010. – 430 с.

Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Харків: Право, 2013. – 424 с.

Клімова С. М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова, М. О. Тучак. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2012. – 200 с.

Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів : монографія / В. П. Коваленко. – Київ: Атіка, 2012. – 204 с.

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України : монографія / Р. Л. Максимович. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ: Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. Нуруллаєв. – Київ: Правова єдність, 2009. – 160 с.

Правила кримінально-правової кваліфікації у постановах Пленуму Верховного Суду України : практ. посіб. – Харків: 2012. – 196 с.

Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг: науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / А. В. Савченко, О. В. Кришевич; за ред. В. І. Шакуна. – Київ: Алерта, 2012. – 160 с.

Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності : навч. посіб. / Т. І. Слуцька. – Київ: КНТ, 2007. – 168 с.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізімчук. – Харків: Право, 2014. – 232 с.

Тютюгін В. І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / В. І. Тютюгін // Кримінал. судочинство. – 2014. – Вип. 4. – С. 121–141.

Шиманський Ф. В. Хабарництво: кримінально-правовий аналіз одержання, давання і провокації хабара / Ф. В. Шиманський. – Одеса: Фенікс, 2004. – 180 с.

Юрченко О. М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : наук.-практ. посіб. / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін; Рада нац. безпеки і оборони України, Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. – Київ: Паливода А. В., 2012. – 59 с.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Поняття кваліфікації злочинів. Фактична і юридична підстави кваліфікації злочинів.

2. Види кваліфікації злочинів. Офіційна і неофіційна кваліфікація злочинів.

3. Принципи кваліфікації злочинів.

4. Значення правильної кваліфікації злочинів. Значення роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, висновків Верховного Суду України і судової практики для правильної кваліфікації злочинів.

5. Склад злочину як юридична підстава кваліфікації злочинів.

6. Кваліфікація злочинів за наявності декількох кваліфікуючих ознак складу злочину, які обтяжують відповідальність винної особи.

7. Особливості кваліфікації злочинів при бланкетних диспозиціях закону про кримінальну відповідальність.

8. Оціночні поняття та їх значення для правильної кваліфікації злочинів.

9. Кваліфікація злочинів з урахуванням стадій вчинення злочину.

10. Кваліфікація злочинів, вчинених у співучасті. Особливості кваліфікації злочинів, вчинених організованими злочинними об'єднаннями.

11. Кваліфікація повторності злочинів.

12. Відмінність вчинення злочину повторно від продовжуваного злочину.

13. Кваліфікація сукупності злочинів.

14. Співвідношення сукупності і повторності злочинів.

15. Співвідношення сукупності і рецидиву злочинів.

16. Правила кваліфікації злочинів при конкуренції кримінально-правових норм.

17. Особливості кваліфікації складених злочинів.

18. Поняття, система і види злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

19. Загальна характеристика змін, внесених до КК 2001 року, які стосуються злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

20. Ознаки родового та безпосередніх об'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, їх значення для кваліфікації цих злочинів.

21. Форми злочинних діянь, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зв'язок між діянням винної особи і її службовою діяльністю та його значення для кваліфікації злочинів.

22. Загальна характеристика суспільно небезпечних наслідків та законодавчих конструкцій об'єктивної сторони у складах злочинів, вчинюваних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

23. Правила визначення одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

24. Особливості застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян при кваліфікації продовжуваного злочину.

25. Загальна характеристика суб'єктивної сторони злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

26. Загальна характеристика суб'єктів злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

27. Загальне визначення службових осіб (ч. 3 і 4 ст. 18 КК) і його значення для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

28. Поняття службових осіб публічного права (визначене у примітці до ст. 364 КК) і його значення для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

29. Поняття службової особи юридичної особи приватного права і його значення для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

30. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Правові засади визнання осіб такими, що надають публічні послуги.

31. Поняття працівника правоохоронного органу, особливості його кримінально-правового змісту і значення для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

32. Поняття корупційних і пов'язаних з корупцією злочинів. Ознаки, за наявності яких злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, визнаються корупційними або пов'язаними з корупцією.

33. Міжнародні договори України про відповідальність за корупційні і пов'язані з корупцією правопорушення та їх кримінально-правове значення.

34. Зловживання владою або службовим становищем: склад злочину (ч. 1 ст. 364 КК).

35. Відмежування зловживань службовою особою владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364 і 364¹ КК) від привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК).

36. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: склад злочину (ч. 1 ст. 364¹ КК).

37. Тяжкі наслідки у складах зловживань службовою особою владою, службовим становищем або повноваженнями (ч. 2 ст. 364 і 364¹ КК): поняття, види, оціночний характер та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК.

38. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги: склад злочину (ч. 1 ст. 365² КК).

39. Кваліфікуючі ознаки, обтяжуючі відповідальність за

зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ч. 2 і 3 ст. 365² КК).

40. Кваліфікація зловживань владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК) при конкуренції статей КК.

41. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу: склад злочину (ч. 1 ст. 365 КК).

42. Кваліфікуючі ознаки, обтяжуючі відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу: насильство, погроза його застосування, застосування зброї чи спеціальних засобів (ч. 2 ст. 365 КК).

43. Співвідношення перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ч. 2 ст. 365 КК) і катування (ст. 127 КК).

44. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, яке спричинило тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 365 КК): поняття тяжких наслідків, їх види, оціночний характер та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК.

45. Відмежування перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК) від зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК).

46. Службове підроблення: склад злочину (ч. 1 ст. 366 КК).

47. Поняття офіційного документа як предмета службового підроблення (ст. 366 КК).

48. Службове підроблення, яке спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 366 КК): поняття тяжких наслідків, їх види, оціночний характер та особливості причинного зв'язку.

49. Співвідношення службового підроблення (ст. 366 КК) і зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

50. Відмежування службового підроблення (ст. 366 КК) від інших злочинів, пов'язаних з підробкою документів.

51. Декларування недостовірної інформації: склад злочину (ст. 366¹ КК).

52. Службова недбалість: склад злочину (ч. 1 ст. 367 КК).

53. Службова недбалість, яка спричинила тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 367 КК): поняття тяжких наслідків, їх види, оціночний характер та вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого за іншими статтями КК.

54. Відмежування службової недбалості (ст. 367 КК) від зловживанням владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

55. Кваліфікація дій службової особи публічного права, вчинюваних при підкупі її іншою особою: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК.

56. Кваліфікація дій службової особи публічного права, вчинюваних при її підкупі, а також одержання нею неправомірної вигоди шляхом вимагання залежно від розмірів неправомірної вигоди (ч. 1, 2, 3 і 4 ст. 368 КК).

57. Поняття службових осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище, і їх значення для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності (ст. 368, 368², 369 КК).

58. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність службової особи публічного права за дії, вчинювані при підкупі її іншою особою: вчинення цього злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 3 ст. 368 КК).

59. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службову особу публічного права: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369 КК.

60. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність особи, яка підкупує службову особу публічного права: вчинення цього злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб, або організованою групою осіб чи її учасником (ч. 2, 3 і 4 ст. 369 КК).

61. Кваліфікація дій особи, яка підкупує службову особу юридичної особи приватного права: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368³ КК.

62. Кваліфікація дій службової особи юридичної особи приватного права, вчинюваних при підкупі її іншою особою: склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368³ КК.

63. Кваліфікація дій особи, яка підкупує особу, що

надає публічні послуги: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368⁴ КК.

64. Кваліфікація дій особи, яка надає публічні послуги, вчинюваних при підкупі її іншою особою: склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368⁴ КК.

65. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність особи, яка здійснює підкуп службової особи юридичної особи приватного права, або особи, яка надає публічні послуги: вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою (ч. 2 ст. 368³ і 368⁴ КК).

66. Кваліфікуючі ознаки, що обтяжують відповідальність службової особи юридичної особи приватного права і особи, яка надає публічні послуги, за дії, вчинювані ними при підкупі їх іншою особою: вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 4 ст. 368³ і 368⁴ КК).

67. Умови звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі або особі, що надає публічні послуги.

68. Поняття і види вимагання неправомірної вигоди службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, у складах злочинів, передбачених ч. 3 ст. 368, ч. 4 ст. 368³ і ч. 4 ст. 368⁴ КК. Особливості характеру суспільної небезпечності одержання неправомірної вигоди шляхом вимагання порівняно з підкупом.

69. Поняття неправомірної вигоди у складах злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, її види та відмежування від дарунка (пожертви).

70. Незаконне збагачення: склад злочину (ч. 1 ст. 368² КК).

71. Стіввідношення незаконного збагачення (ст. 368² КК) з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК), а також із зловживанням владою або службовим становищем (ст. 364 КК).

72. Кваліфікація дій особи, яка підкупує іншу особу до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369² КК. Умови звільнення такої особи від кримінальної відповідальності.

73. Кваліфікація дій особи, вчинюваних при підкупі її іншою особою до зловживання впливом: склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369² КК.

74. Поняття вимагання у складі зловживання впливом (ч. 3 ст. 369² КК): проблема визначення його змісту та застосування при кваліфікації цього злочину.

75. Поняття осіб, уповноважених на виконання функцій держави, і його значення для кваліфікації зловживання впливом (ст. 369² КК).

76. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з підкупом службової особи чи особи, яка надає публічні послуги, а також з одержанням такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

77. Співвідношення зловживання впливом (ст. 369² КК) з незаконним збагаченням (ст. 368² КК) та зловживаннями владою, службовим становищем або повноваженнями (ст. 364, 364¹, 365² КК).

78. Провокація підкупу: склад злочину, кваліфікуюча ознака (ст. 370 КК).

79. Співвідношення провокації підкупу (ст. 370 КК) і співучасті у підкупі службової особи або особи, яка надає публічні послуги (ст. 368, 368³, 368⁴, 369 КК).

80. Відмежування провокації підкупу (ст. 370 КК) від правомірних дій щодо викриття одержання службовою особою або особою, яка надає публічні послуги, неправомірної вигоди шляхом вимагання.

81. Кримінально-правова оцінка дій особи, спровокованої на вчинення підкупу працівником правоохоронного органу.

З М І С Т

Загальні положення.....	3
Тема 1. Поняття, види, принципи і значення кваліфікації злочинів. Загальні та спеціальні правила кваліфікації злочинів.....	5
Тема 2. Загальні положення щодо кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.....	14
Тема 3. Кваліфікація зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями, а також перевищення влади або повноважень	23
Тема 4. Кваліфікація службового підроблення, декларування недостовірної інформації та службової недбалості.....	33
Тема 5. Кваліфікація підкупу службової особи або особи, яка надає публічні послуги, а також одержання такими особами неправомірної вигоди шляхом вимагання.....	42
Тема 6. Кваліфікація незаконного збагачення, зловживання впливом та провокації підкупу.....	54
Список літератури до всіх тем.....	64
Питання для підготовки до іспиту.....	67

Навчальне видання

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ’ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ”**

(галузь знань 08 “Право”,
спеціальність 081 “Право”,
другий (магістерський) освітній рівень)

для студентів V курсу

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

У к л а д а ч і: ТАЦІЙ Василь Якович,
ТЮТЮГІН Володимир Ілліч,
КИРИЧКО Василь Миколайович,
ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій Васильович,
РАДУТНИЙ Олександр Едуардович,
ГІЗМЧУК Сергій В’ячеславович,
ЗАЙЦЕВ Олексій Володимирович

Відповідальний за випуск *В. І. Тютюгін*

Редактор *Л. М. Рибалко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2016

Підп. до друку 07.04.2016. Вид. № 153.